

Állatorvostudományi Egyetem
Törvényszéki Állatorvostani, Jogi és Gazdaságtudományi Tanszék

Az idősödő kutya élettani és problémás viselkedése

Készítette: Landgraf Fedora Jennyfer

Témavezető: Dr. Satori Ágnes, Ph.D.

ÁTE, Törvényszéki Állatorvostani, Jogi és Gazdaságtudományi Tanszék
Szakértő

Budapest, 2018

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. Szakirodalmi áttekintés.....	3
2.1. A kutya-ember kapcsolat evolúciója.....	3
2.2. A kutya érzékelése	4
2.2.1. A szaglás	5
2.2.2. A látás	6
2.2.3. A hallás	6
2.2.4. Az ízlelés.....	7
2.2.5. A tapintás	8
2.3. A kutya egyedfejlődése és viselkedése	9
2.3.1. Neonatális időszak	9
2.3.2. Átmeneti időszak.....	9
2.3.3. Szocializációs időszak.....	10
2.3.4. Fiatal felnőttkor és felnőttkor.....	11
2.3.5. Időskor	12
2.4. Az öregedéssel bekövetkező élettani változások	12
2.4.1. Az érzékszervek öregedése	13
2.4.2. Az aktivitás változása.....	15
2.4.3. Változások az agyban.....	16
2.5. Az idősödő kutya viselkedés problémái	17
2.5.1. Fiatalkori tapasztalatok befolyása	18
2.5.2. Egészségügyi háttér.....	20
2.5.3. Az idősödő kutyák legjelentősebb problémacsoportjai.....	23
2.5.4. A viselkedési problémák menedzsmentje idős kutyákban	28
3. Anyag és módszer	29
4. Eredmények	31
4.1. A gazdák attitűdje	32
4.2. Az idősödő kutyák és viselkedés problémáik	41
5. Összefoglalás	59
6. Summary	60
7. Irodalomjegyzék	61
8. Köszönetnyilvánítás	64
9. Mellékletek	65
Konzulensi ellenjegyzés.....	66
HuVetA nyilatkozat	67

1. Bevezetés

Akárcsak az emberi társadalom, úgy a velünk szoros kapcsolatban élő kutyák is egyre tovább élnek, amihez hozzájárul a rohamosan fejlődő orvostudomány. A kutatói munkák, illetve az egyre fejlettebb, korszerű diagnosztikai eljárások a betegségek korai és pontos diagnózisának felállítását teszik lehetővé. Erre nagy szükség is van, hiszen – mint a világon mindennek – kedvenceink életének hosszabbodásának is meg van a maga árnyoldala.

Az öregedés folyamata során a szervezet progresszív és irreverzibilis változásokon esik át, illetve számos olyan betegség alakulhat ki, melynek korral nő az előfordulási gyakorisága. Mind az élettani változások (mint például az érzékszervi funkciók gyengülése), mind a különböző betegségek (például májkárosodás, agyat érintő vagy fájdalommal járó elváltozások) befolyásolhatják a kutyáink életminőségét és egyben viselkedését is. A gazdák számára nem elfogadható viselkedésváltozások sokszor meggyengítik a kutya-gazda kapcsolatot, ami egy súlyosabb probléma (például agresszió) esetén akár az állat elhagyásához vagy eutanáziájához vezethet (Landsberg & Denenberg, 2018a).

Az idősödő kutyák körében egyre gyakoribb jelenség a kognitív diszfunkciós szindróma, mely a korai stádiumú emberi Alzheimer-kór megfelelője kutyákban. Egy friss internetes kutatás szerint már a 10 évnél idősebb kutyák 14,2%-ánál jelentkezik a kognitív funkció hanyatlása – ami érintheti a memóriát, a tanulási képességet, az érzékelést, valamint a tudatosságot is – és ez a szám a kor előrehaladásával csak növekedik, azonban az esetek több mint 85%-ában mégsem diagnosztizálják (Landsberg & Denenberg, 2018a).

A téma aktualitásának és fontosságának egyik pillére, hogy a magyarországi állatorvosi praxisok betegforgalmának döntő részét (59%) a kutya páciensek teszik ki és kevés állatorvos (8%) nyújt speciális szolgáltatásként geriátriai ellátást (Müller, 2013).

A másik tényező, hogy az idősödő kutyapopulációban egyre gyakoribbak a különböző viselkedésbeli változások, melyek nem feltétlenül az öregedés természetes velejárói (Svicero et al., 2017) – noha sok tulajdonos így gondolja, és sokszor meg sem említik, mint problémát. Ezt tükrözi az is, hogy jelenleg magas százalékban (> 85%) marad diagnosztizálatlan a kognitív diszfunkciós szindróma, pedig kezdeti tünetei, a memória problémák már akár 6-8 éves korban jelentkezhetnek (Landsberg & Denenberg, 2018a).

Emellett nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a viselkedési problémák fennállása az egyik leggyakoribb oka a kutyák elajándékozásának, elhagyásának vagy éppen eutanáziájának (Cannas et al., 2017) – idősebb egyedek esetén még nagyobb lehet ennek a jelentősége a kutya-gazda kapcsolat minőségének hanyatlásával (Wallis et al., 2018).

A fentiek alapján fontosnak látszik a tulajdonosok idejében történő és megfelelő tájékoztatása az öregedés normális folyamatáról, a magatartásbeli változások jeleiről az esetlegesen fennálló betegségek vagy a kognitív hanyatlás korai felismerésének érdekében, valamint az állatorvosi oldalról a viselkedésre irányuló kérdések és a geriátriai szűrések rendszeresítése (Landsberg, 2018a).

Munkám során szeretném felmérni, hogy a vizsgált magyar populációban az esetlegesen fennálló viselkedésproblémák milyen mértékben vannak jelen a különböző idősödő korosztályokban; hogy milyen arányban valószínűsíthető a kognitív diszfunkciós szindróma jelenléte; valamint azt, hogy milyen a gazdák attitűdje a témával kapcsolatban, mely viselkedésproblémákat tartják fontosnak.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A kutya-ember kapcsolat evolúciója

A farkastól különváló őskutya házasítása mintegy 14000 évre vezethető vissza. A régészeti leletek arra utalnak, hogy a kutya kapcsolata az emberrel már a kezdetektől fogva különleges és változatos volt (Miklósi, 2010a). Az ember eleinte a haszonelvűség jegyében nyitott az állatok felé, így volt ez a kutyák őseivel is. Az emberi csoportok közelébe települt kutyák eltakarították az ételmaradékokat, majd idővel védelmezték a területet idegen emberektől és állatoktól egyaránt. Később, az elhagyott kölyköket befogadták és hozzászoktatták az ember közelségéhez. Megfigyelték az így felnevelt, illetve a körülöttük élő többi egyed tulajdonságait, ezáltal specifikusan választották ki őket bizonyos feladatok elvégzésére, mint például a vadászat, nyájak őrzése vagy teherhordás (Deim et al., 2014a).

Azonban a közös történet kezdetén is látunk már példát arra, hogy nem csak érdekből létesített kapcsolatot az ember a kutyákkal. 5000 évvel ezelőtti írásos emlékek arról számolnak be, hogy a pekingi palotakutya ősei a kínai császárok kedvencei és szimbólumai voltak (Deim et al., 2014a). Az emberi gondoskodás és kötődés meglétét feltételezik már a 14200 évvel ezelőtti időkből is, a Bonn-Oberkassel térségében talált kutya maradványainak újbóli vizsgálata kapcsán. Az akkor feltehetően 27-28 hetes állatot két felnőtt emberrel temették el egy közös sírhelybe. A kutya állkapcsán és fogain található elváltozások alapján valószínűleg morbillivirussal (szopornyica) fertőződött 19 hetes korában. Tekintettel arra, hogy ez a megbetegedés általában három héten belül magas mortalitással járt együtt, az állat hosszabb túlélése feltehetően az emberi törődésnek, gondoskodásnak volt köszönhető (Janssens et al., 2018).

Szinák és Zsolnay (2005a) így fogalmazza meg kutya és ember közti kapcsolatot: „Csupán annyit tudunk, hogy az eb már sok évezreddel ezelőtt kísérője, vadászsegédje, pásztora és őrzője volt az embernek. Minden népnél tetten érhetjük a kutya felbecsülhetetlen értékének felismerését, amiért az ember ezt az állatot már kezdettől fogva megmentette a méltánytalan élettől, és mint egyenjogú társat állította maga mellé. A kutya pedig már létezésének első időszakában, mint hű barát követte ősünket.”

A házasítás során a különböző munkákra történő kezdeti szelekciónak, illetve a modern kori tenyésztésnek köszönhetően ma 346 kutyafajtát ismer el a Nemzetközi Kinológiai Szövetség (FCI, <http://fci.be/en/Presentation-of-our-organisation-4.html>).

Mai világunkban a kutyák javarészt társállatként élnek az emberi társadalomban. Bár a mai napig találunk rá példát, hogy hasznosítás (élelmezés vagy bunda) céljából tartják a kutyákat is, vagy éppen kulturális, vallási okok miatt nem is érintkeznek velük e közösségek tagjai – mégis elmondható, hogy az emberek többsége számára ezek az állatok segítséget nyújtanak munkájuk során, vagy éppen érzelmi és szociális támogatást kapnak róluk. Kubinyi és munkatársai 2009-es kutatásában a válaszadók 65-80%-a tekintette kutyáját családtagnak. Azonban napjainkban is számos feladattal látjuk el kiválasztott társainkat: társállatként betöltött szerepük mellett lehetnek például terápiás kutyák, rendőr, kereső vagy mentő kutyák is (Miklósi, 2010a). Ma Magyarországon a kutatásban résztvevő kutyatartók 95%-a szociális partnerként, társaság céljából tart kutyát, illetve 75%-uk családtagként tekint kutyájára (Wallis et al., 2018).

A fentiekből látszik, hogy az ember az evolúciós fejlődés során, évezredek alatt egy igen egyedülálló és egyre szorosabb kapcsolatot alakított ki a kutyákkal, melyhez társaink kiváló szociális alkalmazkodóképessége is nagyban hozzájárult. Amint azt a Bonn-Oberkassel kutya esete is mutatja, az emberi gondoskodásnak, odafigyelésnek – természetesen az egyre fejlettebb állatorvostudománynak, diagnosztikai eszközöknek és speciális egyedi táplálásnak is (Sviceró et al., 2017) – köszönhetően kedvenceink maximális élettartama egyre meghosszabbodik. Azonban az idősebb életkorral számos változás is együtt jár, mint a mozgás- és érzékszervi, valamint egészségügyi problémák növekvő előfordulása, számos esetben a viselkedés megváltozása, a kognitív funkció hanyatlása, vagy a gyakoribb gyógyszerhasználat (Wallis et al., 2018).

2.2. A kutya érzékelése

Fontos röviden kiemelni az egyes érzékszervek specifikus élettanát, tekintettel arra, hogy a teljes kutyapopuláció körülbelül 19%-át érinti valamilyen érzékszervi probléma, sőt a 12 éves kor feletti kutyák esetében már 64%-nál jelentkezik hallás- vagy látásfunkció gyengülés, akár teljes kiesés (Wallis et al., 2018). Ez a beszűkült érzékelési spektrum nagymértékben befolyásolhatja a viselkedésüket is, például aktivitásbeli csökkenéshez vagy diszorientáció kialakulásához vezethet (Szabó et al., 2016).

A környezet ingereinek dekódolását a különféle érzékszerveink teszik lehetővé. Szinák és Zsolnay (2005b) két csoportba sorolta ezeket: távolsági érzékszervek a szem, a fül és a szaglószer; illetve érintési érzékszervek az ízlelés és a tapintás. Azonban az

érzékelés akkor valósul meg teljes egészében, amikor ezen érzékszervek a beérkező információkat ingerületté alakítva az agy különböző érzékelő központjaiba juttatják, és végül kialakul az ingerre adott adekvát viselkedési válasz (Miklósi, 2010b).

Az újszülött kölykök zárt szemekkel és fülekkel jönnek a világra, anyjukat is csak tapintás útján, meleget keresve találják meg (Szinák és Zsolnay, 2005c). Körülbelül két hetes korukban kezdődik meg a szemek és a fülek kinyílása, mely utóbbi esetében a hirtelen hanghatásra történő felriadás-szerű válasz az első jelek egyike (Miklósi, 2010c). Ekkor még a szaglásuk is kezdetlegesen funkcionál, azonban rendkívül gyorsan fejlődik minden érzékszervük, 6 hetes koruktól kezdve mindent megszimatoznak és harapdálnak (Szinák és Zsolnay, 2005c).

A kutya későbbi, felnőtt élete során is igyekszik az érzékelés során minden távolsági érzékszervére támaszkodni, adott szituációban a legelőnyösebbet használni, az ingerre adott reakciójában azonban a szaglás útján szerzett információ a leginkább mérvadó, ezt követi a látás, végül pedig a hallás (Szinák és Zsolnay, 2005b). Az idősödés során egy vagy több érzőfunkció gyengül vagy esik ki teljesen, ezért fontos ismernünk az egyes érzékszervek szerepét élettani körülmények között.

2.2.1. A szaglás

A fentiek alapján is már látható, hogy a kutyának rendkívül fejlett a szaglása. Szaglóhámja abszolút és relatív értelemben is nagy területűnek számít: bár fajtánként eltérő lehet a szaglósejtek mennyisége, ez a szám kutyában 220 millió és 2 milliárd között változik, míg emberben mindössze 12-40 millió sejtről beszélhetünk (Miklósi, 2010b).

A kutya emellett nem csak térben, de időben is képes érzékelni a szagokat. Szagmemóriájának hála, képes egyes szagokat bizonyos eseményekhez kapcsolni, ami hosszú időn át befolyással lehet a viselkedésére is – legyen az sokszor kellemetlen, de akár kellemes tapasztalat (Szinák és Zsolnay, 2005b).

Receptorai főként az orrüreg dorsocaudalis részén helyezkednek el, de találhatóak még a Jacobson-féle szervben is, az orrsövény ventralis széle mentén (Rudas és Frenyó, 1995). A kémiai jelek nagyon változatosak, különböző szaganyagok vannak a bélsárban, vizeletben, az ivarzó szuka hüvelyváladékában és egyéb testrészekben is (Miklósi, 2010b).

Sokféle illatanyag, feromon is termelődik, melyek kis mennyiségben és nagy távolságokban is kifejtik hatásukat. Ezeknek köszönhetően a szaglásnak meghatározó szerepe van a társas viselkedésben és a szaporodásban is; legyen szó az egyed- vagy rokonfelismerésről, az ivari állapot meghatározásáról, az anya-utód kapcsolat vagy a rangsor-kialakításáról (Rudas és Frenyó, 1995). A szaglórendszer már a születést követően aktivizálódik, a szoptató szuka emlőinek faggyúmirigyei zsírsavakban gazdag váladékot, „nyugtató feromonokat” termelnek, aminek a szintetikus változata felnőtt, stressznek kitett kutyákra is nyugtatóan hat (Miklósi, 2010b).

2.2.2. A látás

A kutya teljes látótere körülbelül 250 fok, melyből – a fej alakjától, ezáltal fajtától függően – a két szem átfedő látótere 30-60 fok között változhat. Kutyaiban alacsonyabb a látáshoz szükséges minimális fény intenzitása, amit két tényező tesz lehetővé: a receptor sejtek 97%-a pálcika, melyek a sötét és világos közti különbséget érzékelik; illetve a retina mögött található fényvisszaverő réteg, a tapetum lucidum. Bár a látásélessége három-négyszer rosszabb az emberéhez viszonyítva, a kutya képes 5-600 méterről észrevenni egy mozdulatlan tárgyat, egy mozgót pedig akár 8-900 méterről is (Miklósi, 2010b).

Az életkor előrehaladásával a szemlencse-tok rostjai egyre rugalmatlanabbá válnak, melynek következtében fokozatosan alakul ki az alkalmazkodó képesség és ezzel együtt a látófunkció gyengülése is. A-vitamin hiányában a sötéthez történő adaptációs képesség is sérülhet, farkasvakság alakulhat ki (Rudas és Frenyó, 1995).

Előfordulhat normál fejtartás mellett a két szemgolyó ritmusos mozgása, mely élettani körülmények között csak a fej felfele-, lefele- és oldalirányba történő elmozdulása esetén következik be. Ennek a kóros nystagmus-nak a hátterében állhat kisagyi sérülés vagy a vestibularis rendszer izgalma is, ezért a jelentkező tüneteket fontos alaposan kivizsgálni, különösen az idősödő kutyák esetében. Emellett, kutyaiban a pupilla élettanilag kerek, közepesen tág, fájdalom hatására azonban dilatáció lép fel, melyre szintén érdemes figyelni egy idősebb kutya esetében (Rudas és Frenyó, 1995).

2.2.3. A hallás

A kutyák nagyon széles hangfrekvencia-spektrumon, 16 Hz és 49 000 Hz között képesek érzékelni a hangokat (Rudas és Frenyó, 1995). Ez azt jelenti, hogy az ember számára ultrahangnak minősülő, magasabb hangokat is képesek meghallani, akár 24 méter

távolságból is, így előfordulhat, hogy kutyánk felfigyel olyan hangokra is, amelyeket mi magunk nem is hallunk (Szinák és Zsolnay, 2005b). Ha a kutya állatorvos által végzett ultrahang-vizsgálata során kifejezetten nyugtalan, feszült, célszerű gondolni erre a tulajdonságára. Azonban a kor előrehaladtával fokozatosan csökken a magas hangok érzékelése, körülbelül a teljes kapacitás negyedére (Rudas és Frenyó, 1995), így idősebb kutyák esetén a hang iránti érzékenység miatti vizsgálat alatt fennálló nyugtalansággal kevésbé kell számolni. Viszont egy nagy erejű hang bármilyen korban fájdalomérzetet válthat ki, mely nem várt viselkedési válaszokat eredményezhet – nem véletlen, hogy kutyák esetében a viharfóbia a második leggyakrabban előforduló félelmi viselkedési probléma (Sátori, 2007a).

A kutyák kiváló hallásához hozzájárulnak a mozgatható fülkagylók is, amelyek segítségével képes a hangforrás irányába fordítani a füleit. Érdekes összefüggés a hallás és a látás között, miszerint minél szűkebb az éleslátási tartomány, annál jobban képes egy faj a hangforrás lokalizálására (Miklósi, 2010b).

A hallószerv, a cochlea, illetve a halló-idegpálya súlyos sérülése sükettséghez vezet. Hátterében állhat a külső- és középfül betegsége, mint például a külső hallójárat súlyos gyulladása, a dobhártya perforációja vagy a hallócsontocskák elmeszesedése. Idegi süketséggel jár a belső fül és a nervus vestibulocochlearis neuronjainak sérülése (Rudas és Frenyó, 1995). Az időskori hallásromlás progresszív, általában bilaterális és jellemzően a nagy frekvenciájú, magas hangok érzékelésének képessége lesz érintett először (Strain, 2012).

2.2.4. Az ízlelés

Bár a kutya először látása segítségével fedezi fel a táplálékot, később ízlelés révén válogatja ki a számára vonzó falatokat. Evéskor egyidejűleg íz- és szagérzetek is fennállnak, a kettő között idegi kapcsolat van (Szinák és Zsolnay, 2005b).

A kutya ízlelőbimbóinak zöme a nyelv elején található. Minden ízlelőbimbót körülbelül 50 idegrost innervál, melyek károsodása esetén az érzékszervek is degenerálódnak – ám az idegi kapcsolat pótlása esetén újak fejlődnek (Rudas és Frenyó, 1995).

Az ízérzékelés tanulmányozása táplálási szempontból nagyon jelentős. A kutyák általában ízletesebbnek érzik a nagyobb zsír- és állati eredetű fehérjetartalmú tápokat. A

táp ízletességét főként a zsírtartalma befolyásolja, de szintén fokozzák az önkéntes takarmány-felvételt az édes aminosavak és a konyhasó is. Emiatt nagyon fontos az előírt napi mennyiség betartása tápok adagolása esetén, hogy elkerülhessük kutyáink elhízását (Deim et al., 2014b).

A kutyák emellett szívesen fogyasztanak különböző cukrokat tartalmazó táplálékot, mert az abból keletkező édes íz pozitív ingert jelent számukra (Deim et al., 2014b). Azonban ez nagy problémát jelent napjainkban, a kutyákban egyre gyakrabban – édes ízük miatt – előforduló etilén-glikol (fagyálló) és nyírfacukor (xylitol) eredetű, akár szándékos mérgezései miatt.

„Lényegében képtelenek vagyunk befolyásolni a kutya természetes vonzódását bizonyos ételek iránt” (Szinák és Zsolnay, 2005b). Ez egyben utal arra, hogy kutyákban számos táplálkozással kapcsolatos viselkedési probléma fordulhat elő, mint például bélsár vagy a nem táplálék eredetű tárgyak felevése, más néven pica-jelenség. Ilyen jellegű probléma tapasztalása esetén fontos a felmerülő egészségügyi okok kizárása, például a gastrointestinalis traktus megbetegedése (Landsberg, 2018c). Mindazonáltal számos viselkedés probléma esetén az ételt, mint jutalmazó eszközt is tudjuk hasznosítani a kutyák tanítása, képzése során.

2.2.5. A tapintás

Kutyák esetében a tapintás sokszor nem kap elég figyelmet, mivel a többi érzékszerv kimagasló funkcionális teljesítménye mellett eltörpül a jelentősége. Azonban a tapintás a születéstől kezdve az elsőként fejlődő érzékszervek között van jelen és nagy szerepe van a taktilis ingereknek a korai neurológiai fejlődésben (Overall, 2013a).

A kutya teljes testfelületén rengeteg érzőideg helyezkedik el, köztük sok specializálódott receptor, például a pofatájékon található bajuszszőrök, amik a légáramlást érzékelik. Kimutatták, hogy nem csak hőtartó, hanem szociális funkciója is van a pihenés közbeni összebújásnak, hiszen kutyáink előszeretettel fekszenek közel egymáshoz vagy az emberhez, még meleg időben is (Landsberg et al., 2013a). Emellett az emberi érintéssel kapcsolatos szintén jelentős taktilis inger a simogatás is – a hosszan tartó, lassú simítások és a mélyizmok masszírozása nyugtatóan hat a kutyákra, ellenben a gyors, rövid ideig tartó simítások fokozhatják az idegességüket, feszültségüket (Overall, 2013a).

2.3. A kutya egyedfejlődése és viselkedése

Bár minden kutya egyéniség, minden egyed esetében a viselkedés alakulásában jelentős szerepe van a fajtára jellemző genetikai adottságoknak, a felnevelkedés alatt szerzett kölyökkori tapasztalatoknak, illetve a mindenkori aktuális környezetének. Problémás viselkedés kialakulásában meghatározó az előbb említett három faktor, fontos tényező lehet továbbá a fajtaválasztás, a gazdához kerülés időpontja, valamint a kutya származása is (Sátori, 2007a). Tekintettel arra, hogy a gazdák egyre gyakrabban keresnek fel állatorvost kutyájuk problémás viselkedése miatt, fontos ismernünk egyedfejlődésük különböző szakaszainak sajátosságait, igényeit.

2.3.1. Neonatális időszak

Születéstől kezdődő, körülbelül 2 hetes korig tartó periódus. A kölykök ekkor fejletlenek, zárt szemekkel és fülekkel jönnek a világra, tapintással találják meg anyjukat. Szopóreflexük működésbe lép, amint az anya emlőit megtalálják, illetve a vizelet- és bélsárürítési reflexük stimuláláshoz kötöttsége miatt is az anya segítségére szorulnak (Szinák és Zsolnay, 2005c). A megfelelő anyai gondoskodás segíti az idegrendszeri fejlődést, valamint növeli a hatékony stressz-kezelés képességét (Landsberg & Denenberg, 2018b).

Ebben a stádiumban az embernek is fontos szerepe van. A szuka megfelelő táplálása elengedhetetlenül fontos a kölykök fejlődése szempontjából. Emellett az emberrel való közvetlen érintkezés növeli a kölykök kardiovaszkuláris teljesítményét és betegségekkel szembeni ellenálló képességét, továbbá felnőtt korukban képesek lesznek jobban megbirkózni a stresszel. Azonban, ha ebben az időszakban egy komoly stresszel járó szituációba kerül – mint például az anyától történő elválasztás – ez az élmény érzékenyebbé is teheti őt a későbbiekben (Landsberg & Denenberg, 2018b).

2.3.2. Átmeneti időszak

Az ekkor 2-3 hetes kölykök esetén már komoly neurológiai előrehaladás tapasztalható – érzék- és mozgásszerveik sokat fejlődnek, már képesek a mászás mellett járni és elkezdik felfedezni a környezetüket. Továbbá már megjelenik az önkéntes vizelet- és bélsárürítés képessége is (Landsberg et al., 2013a).

Emellett szociális viselkedésformák jelentkezését is észrevehetjük: a testvérek próbálnak együtt maradni, a szeparációt vagy a barátságtalan környezetet hangadással

elutasítják, illetve már itt megjelenik a farokcsóválás is, mint a kommunikáció egyik eszköze (Miklósi, 2010c). A napi szinten jelentkező különböző jellegű, gyengéd ingerek – például más anyagú és hőmérsékletű felületek, hangok, vizuális elemek – mind jótékony hatással vannak a kölykök fizikai és mentális fejlődésére (Landsberg et al., 2013a).

2.3.3. Szocializációs időszak

Ez a 3-12 hetes kor közötti, úgynevezett „kritikus periódus” a legmeghatározóbb a kutya számára, az ez idő alatt szerzett pozitív, de akár negatív élmények is élete végéig elkísérik. Ekkor sajátítja el alaposan a szociális kapcsolatok – mind fajtársakkal, más fajokkal vagy az emberrel – kialakításához és fenntartásához nélkülözhetetlen tapasztalatokat. Ebben az időszakban kiemelkedő, hogy a kölyköket minél ingergazdagabb környezet vegye körül: 3-5 hetes korban az új ingerek iránti erős vonzódás és csekély elkerülés jellemző, szinte „immunisak” a negatív tapasztalatokra, könnyen túljutnak az érzelmi akadályokon. Ez a reakció körülbelül 6-7 hetes korban éri el a tetőpontját, majd 7-9 hetes kortól kezdve a két tulajdonság iránya megfordul: ekkor már egyre csökken a nyitottság, azonban a félelemérzet fokozatosan nő (Miklósi, 2010c).

Ez a gerincvelő érésének és mielinizációjának időszaka – bár már az átmeneti időszakban is rendkívül mozgékonyak a kölykök, a jellemző ülő és felálló mozdulatsorok itt fejlődnek ki. Ekkor már az összes érzékszervük működésbe lép és egyre növekszik a tanulási képességük. Noha a teljes látó funkció és a felnőtt kutyára jellemző agyi tevékenység csak 8 hetes korra fejlődik ki, a klasszikus és operáns kondicionálásra épülő gyakorlatokban azonban már 4-5 hetesen eléri a felnőttekre jellemző teljesítményt (Landsberg et al., 2013a).

Megkülönböztetünk elsődleges és másodlagos szocializációs szakaszokat (Miklósi, 2010c). Az elsődleges szocializáció 3-5 hetes kor között zajlik, mely időszak a legmeghatározóbb az alomtársakkal és az anyával kapcsolatos játék, tanulás, illetve a fajtársak közötti viselkedés elsajátítása szempontjából (Sátori, 2007a). Ekkor tanulja meg többek között azt, hogy az ő saját viselkedése milyen reakciót vált ki a szociális társból, illetve hogy ő maga miként reagáljon egy-egy viselkedési jelzést követően; emellett a harapás-kontrollt is, hogy csak kisebb fájdalmat okozzon a társának (Miklósi, 2010c). A fogak kibújásával egy időben, 3 hetes kortól meg lehet kezdeni a hozzátáplálásukat félkemény, szinte folyékony eleséggel, majd 5 hetes kortól akár már szilárd táplálékot is kaphatnak (Overall, 2013b). 5-6 hetes kortól kezdve egyre nagyobb szerepet kap az almon

kívüli világ felderítése is. Ebben az időszakban kulcsfontosságú a szuka viselkedése, hiszen a kölykök egy rövid ideig tartó inger hatására is gyorsan tanulnak. Egy nyugodt, kiegyensúlyozott anya mellett a kölykök rendkívül érdeklődőek minden új inger iránt, felfedezik a környezetüket, ismerkednek az emberrel és más állatokkal is. Azonban egy félénk, ijedős szuka mellett a kölykök is félénkebbek lehetnek, illetve később könnyebben eltanulhatják akár más idősebb társaiktól is a specifikus ingerektől, például vihartól való félelmet (Sátori, 2007a).

A másodlagos szocializáció az anyától és alomtársaktól való elválasztástól és az (új) emberi családba érkezéstől kezdődik, általában a kutya 6-8 hetes korától és körülbelül 12-14 hetes koráig tart. Ez idő alatt számos fajjal, rengeteg ingerrel meg lehet és kell is ismertetni a kutyát, amivel későbbi élete során kapcsolatba kerülhet. Célszerű, hogy különböző nemű, korú és kinézetű emberrel is találkozzon, hogy a későbbiekben ne alakuljon ki bizonyos embertípusokkal szemben félelem (Miklósi, 2010c). 8 hetes korukban már kifejezett az agykéreg mielinizációja és a neuronok közötti kapcsolatok – ebben az időben már hatékonyan lehet szobatisztaságra tanítani (Overall, 2013b), amely tanulás hatékonyságához hozzájárul a kölykök saját belső indíttatása is, hogy elkülönítsék a pihenésre illetve az ürítkezésre használt helyeket (Landsberg et al., 2013a).

2.3.4. Fiatal felnőttkor és felnőttkor

A legváltozatosabb időszak 12 hetes kortól körülbelül az ivarérettség eléréséig tart, fajtától és ivartól függően 6-9 hónapos korig. 16 hetes kortól a kölyök beilleszkedik a hierarchikus rangsorba, illetve kialakul a kötődés gazdája irányába, bár képes egész élete során új kötődési kapcsolatot kialakítani, akár több ember irányába is (Miklósi, 2010c). Fontos ebben a korban az egyedüllét tanítása, megelőzendő a későbbiekben a szeparációs szorongás kialakulásának valószínűségét.

12 hetes korra teljesen kifejlődik az alapfokú tanulási kapacitásuk. Továbbra is fogékonyak maradnak a tárgyak és a környezet felderítésére, így hiába növekszik az elkerülés aránya, előre megtervezett és megfelelően kivitelezett új ingerhatások még hatékonyan fejlesztik a szociális készségeiket. 4 hónapos korban már lassul a tanulás gyorsasága, de a korábban elsajátított tudás hatást gyakorol az új folyamatokra (Landsberg et al., 2013a) – ezáltal a tanításnak később a felnőtt, illetve az idős korban is kiemelkedő szerepe van.

Az ivarérettség elérésével megkezdődik a felnőttkor, azonban szociális érettségről körülbelül 18 hónapos kortól, minden tekintetben teljes érettségről pedig körülbelül 2 éves kortól beszélhetünk kutyák esetében (Landsberg et al., 2013a). A szociális érés 12-18 hónapos és 24-36 hónapos kor között megy végbe, melynek során neurokémiai és magatartásbeli változások következnek be. Bár e változások pontos felmérésére még további kutatások szükségesek, feltehetően befolyásolják a tanulási képességet és hatással vannak a már tanultak használatára is (Overall, 2013b).

Amint az korábban említésre került, a fajra, fajtára jellemző, megfelelő felnőttkori viselkedés kialakulásához – mind kommunikáció, predáció vagy ivari viselkedés tekintetében – kiemelkedő fontosságú az elsődleges és másodlagos szocializációs időszak alatt szerzett tapasztalatok, a felfedezés és a társakkal való játék (Landsberg et al., 2013a), illetve a szociális érés periódusa is. Ivarérett kutyák esetén jellemző lehet a normál jelölő viselkedés (Overall, 2013b). A kan kutyák már ezt megelőzően, 4-6 hónapos koruktól érdeklődést mutatnak az ivarzó szukák iránt (Landsberg et al., 2013a).

2.3.5. Időskor

Kutyák esetén az időskor pontos kezdetéről nincs egybehangzó álláspont, hiszen fajtától függően rendkívül változatos – az átlag 12 éven túl, akár 22-24 év is lehet – az élettartamuk, ezért általában önkényesen határozzák meg az idejét. Bartges és munkatársai (2012) százalékos formában fejezték ki a felnőttkort követő életszakaszokat: középkorú („mature”) a várható élettartam 50-75%-a közötti időszakban, idősödő („senior”) az utolsó 25%-ban, illetve öreg („geriatric”) attól fogva, hogy elérte a fajtája alapján kiszámított várható élettartamát. Wallis és munkatársai (2018) pedig évek szerint foglalták össze: a kutyák 1-3 éves kortól számítanak felnőttnek, a szenior periódus 6-10 éves kor között kezdődik el, a geriátriai időszakot pedig 7-11 éves kortól számítjuk.

Ezen időszak főbb jellegzetességeit a későbbi fejezetek során részletezem.

2.4. Az öregedéssel bekövetkező élettani változások

A idősödés folyamata – akárcsak a viselkedés kialakulása – függ az egyed genetikai állományától, a környezetétől és a múltbéli tapasztalataitól. Az idősödés kezdete valószínűsíthetően nem csak a kortól, hanem a fajtától, mérettől, tömegtől, valamint az öröklött betegségek jelenlététől is függ (Wallis et al., 2018). Fajon belül a kisebb egyedek tovább élnek, a nagyobb méretű kutyák gyorsabban öregednek. Valószínűsíthető, hogy az

inzulin-szerű növekedési faktor-1 fontos szerepet játszik az öregedés mértékében: felnőtt kutyák esetén pozitív korrelációt mutat a testmérettel, azonban az állatok korával ez az összefüggés ellentétes irányú (Szabó et al., 2016). Fajtatiszta kutyák gyakrabban szenvednek valamilyen egészségügyi betegségben, emellett az öregedés korai jelentkezése és gyorsabb üteme együttesen azt eredményezik, hogy rövidebb ideig élnek, mint keverék társaik. Az ivartalanítás is jelentős befolyással bír az élettartamra: az ivartalanított egyedek általában tovább élnek. Ivaros egyedek között valamivel hosszabb az élete a kanoknak, azonban ivartalanított kutyák körében a szukák élnek tovább (Wallis et al., 2018).

Az öregedés önmagában nem betegség (Landsberg & Denenberg, 2012) és a korral jelentkező viselkedési változás sem feltétlenül tükröz kóros működést (Szabó et al., 2016). A folyamat felöleli a különböző életesemények függvényében bekövetkező molekuláris, celluláris és szerv-specifikus jelenségek változásait – úgymint sejtszintű és szöveti degeneráció és atrófia, az élettani-biokémiai folyamatok szabályozásának felborulása, daganatképződés vagy krónikus gyulladás (Ward et al., 2016). Akárcsak az időskor kezdetével, magával az öregedés folyamatával kapcsolatban is ellentmondásokba ütközünk, a tekintetben, hogy mi számít élettani mértékűnek és mi kórosnak. Azonban az elmondható, hogy az idősödéssel összefüggésbe hozható módosulások nem befolyásolhatják hátrányosan az egyed mindennapi életét (Wallis et al., 2018). Tehát normál idősödési folyamatnak tekintjük azon fizikai és viselkedésbeli változásokat, melyek a populáció nagy részét érintik, azokat azonban, amelyek kevés egyedet érintenek vagy súlyosan akadályozzák az állat működését, patológiás öregedésként tartjuk számon (Szabó et al., 2016).

2.4.1. Az érzékszervek öregedése

Korral megnövekszik a különböző érzékszervi funkciók gyengülésének előfordulása, melynek következtében megváltozik a kutya viselkedése, önmagához képest másképpen kezd el kommunikálni társaival és az emberrel is, valamint kevésbé képes a továbbiakban megbirkózni a környezet változásaival (Landsberg & Denenberg, 2012). Wallis és munkatársai (2018) által vizsgált teljes populáció 19%-a szenvedett valamilyen érzékszervi problémában, azonban a 12 év feletti kutyák körében már 64% volt érintett.

Az érzékelés során a kutya leginkább a szaglására hagyatkozik, és ennek súlyos deficitje nagymértékben befolyásolhatja mindennapi életét (Scheifele, 2012). Azonban az öregedés során kialakuló szagló funkció csökkenés mértékét igen nehéz felmérni.

Háttérében állhat intranasalis tumor vagy különböző kóroktanú krónikus orrgyulladás. Az orrban fejlődő daganatok sokszor invazívak, metasztázist képezhetnek a szemekben és akár az agyban is (Davies, 1996).

Az időskori hallásromlás – szakkifejezéssel presbycusis – rendkívül gyakori és fontos érzékszervi hanyatlás kutyákban (Davies, 1996). Landsberg és Araujo (2005) felmérése során a 11-12 éves kutyák 48%-a, míg a 15-16 évesek ebek akár 97%-a szenvedett hallás gyengülésben. Ez a folyamat progresszív, általában bilaterális, és főként a sensorineuralis forma jellemzi. A nagy frekvenciájú, magas hangok érzékelésének képessége már 8-10 éves kortól érintett lehet (Strain, 2012). A korral járó hallásvesztésnek szövettani szempontból öt típusa van (Shimada et al., 1997):

- Idegi – a ganglionok és a hallóideg rostjainak megfogyatkozása;
- Szenzoros – Corti-szerv degenerációja és a szőrsejtek számának csökkenése;
- Striális – stria vascularis atrófiája, basilaris membrán megvastagodása;
- Konduktív – a hallójáratot érintő folyamatok, például gyulladás, otosclerosis;
- Centrális – neuronok és neurotranszmitterek megfogyatkozása.

A szenzoros forma 12 éves korban, az idegi típus 5 évesen, a konduktív típus pedig már akár 3 hónapos korban jelentkezhet. Bár nem minden esetben korrelál a morfológiai elváltozások mértéke a halló funkció csökkenésével, azonban a diszfunkció első jelei – általában szintén 12 éves kortól – összefüggésbe hozhatóak a szembetűnő patológiai eltérésekkel (Shimada et al., 1997). Az időskori hallásgyengülés mellett bármely életkorban bekövetkezhet ototoxikus hatóanyag vagy hang indukálta hallásvesztés is – utóbbi esetén egy nagyon erőteljes, perkusszív hang, mint például a pisztolylövés, áttöri a középfül védekező mechanizmusát és súlyosan károsítja a dobhártyát és a hallócsontocskákat (Strain, 2012).

A kor előrehaladásával a szem fiziológiájában bekövetkező változások a látófunkció gyengülését eredményezik. A 11-12 éves kutyák 41%-a, míg a 15-16 éves ebek 68%-a szenvedett el valamilyen változást (Landsberg & Araujo, 2005) – például a receptorsejtek, a csapok és pálcikák számának csökkenése, az időskori szaruhártya-degeneráció és pigmentáció, vagy a redukálódott lizozim aktivitás, mely révén a szem fogékonyabbá válhat a fertőzések iránt (Davies, 1996). Gyakori elváltozás a szürkehályog, cataracta – az 5 év feletti kutyák 8,7%-a, a 7-10 éves kor között pedig már az egyedek 14,1%-a érintett, így valószínűsíthetően korral ez az arány tovább növekszik (Szabó et al.,

2016). Továbbá a rövidlátás – myopia – relatíve nagyobb előfordulását figyelték meg bizonyos fajtákban, például uszárokban, spánielokban, vagy collie-kban.

2.4.2. Az aktivitás változása

Idősödő kutyák normális öregedésének része az anyagcsere, az aktivitási szint és a mozgékonyság csökkenése (Wallis et al., 2018). A kor növekedése befolyással van mind a nappali, mind az éjszakai élnkségre, azonban a 10 éves kor feletti kutyák esetén számottevően kevesebb a napközbeni aktív tevékenység (Zanghi et al., 2012).

Az alacsonyabb aktivitási igény nem csak korfüggő lehet, számos egyéb tényező is befolyásolhatja, mint a látásgyengülés, az izomerő csökkenése, az ízületgyulladás vagy éppen a túlsúly (Zanghi et al., 2012). Az elhízás kapcsán felfedezhetünk egy ördögi kört: a kor előrehaladásával megnövekszik a zsírtestek tömege, amivel egyébként is megnő az elhízás esélye, aminek kialakulási valószínűségét tovább fokozza a kor- és betegségfüggő aktivitáscsökkenés, valamint a nem az energiaigényeknek megfelelően választott diéta – az elhízással pedig még alacsonyabb szintre esik az aktivitás (Szabó et al., 2016).

Zanghi és munkatársai (2012) az aktivitás és etetés közti összefüggéseket vizsgálták. Megfigyelték, hogy az aktivitásbeli változások már 6 éves kortól észrevehetők, és a legszembetűnőbb jelek a napi egyszeri etetés mellett jelentkeztek. Azt tapasztalták, hogy a napi kétszeri etetés fokozza az éjszakai éberséget, azonban nincs hatással a nappali aktivitásra. Azonban, ha a 19.00 órakor kezdődő tizenkét órás sötét ciklus kezdete előtt legalább egy órával etették meg a kutyákat, akkor nem emelkedett meg az éjszakai aktivitás mértéke. Továbbá vizsgálták a napközbeni aktivitás kezdetét napi egyszeri etetés mellett: míg a kölykök és fiatal kutyák a világosság kezdetét követő 20-30. perctől már aktívak, addig az idős kutyáknál ez csak majdnem két óra elteltével volt megfigyelhető.

Sokszor az idősebb kutyák kevesebb mozgásban és tanításban részesülnek. A 12 évnél idősebb korosztállyal a sétáltatáson felül kevesebb, mint 30 percet foglalkoztak aktívan a gazdák, pedig a különböző feladatok rendszeres gyakorlása nagyban hozzájárul az egészséges öregedéshez (Wallis et al., 2018). Emellett a közös tevékenységek hiányában megromlik a kutya-gazda kapcsolat minősége, ami szintén fontos szempont idős társaink esetében (Szabó et al., 2016).

2.4.3. Változások az agyban

Az öregedéssel számos morfológiai és metabolikus változás megy végbe az agyban, azonban nem ismert pontosan, mely változások felelősek az egyes viselkedési változásokért (Landsberg & Araujo, 2005).

Jellemző változás az agykamrák megnagyobbodása, mely folyamat 11 éves kortól fokozódik (Su et al., 2005). Emellett gyakori a kéregállomány atrofíája is, mely általában súlyosabb a prefrontális cortexben és a hippocampusban (Pan, 2011) – általában 12 éves kor felett, de a megfelelő tulajdonosi gondoskodás késleltetheti a kialakulását (Su et al., 2005). A különböző agyterületek eltérő érzékenységet mutatnak az öregedéssel bekövetkező változások iránt. Mindközül a frontális lebeny a legérzékenyebb: itt jelentkezik legkorábban a fokozott mértékű, diffúz béta-amyloid plakk lerakódás, illetve 14 éves kortól gyakori az általában 1 cm méret alatti léziók jelenléte (Su et al., 2005). Korral csökken az agy tömege, lipofuscin-lerakódás vagy az agyhártyák kalcifikációja is megfigyelhető (Landsberg & Denenberg, 2012). Továbbá megfogyatkozik a neuronok száma is: sejthaláluk bekövetkezhet toxikus anyag, agyi vascularis károsodás, oxidatív stressz vagy gyulladás hatására (Pan, 2011).

A mitokondrium öregedésével kevesebb energiát, azonban egyre több szabadgyököt termel, és ehhez a megnövekedett mennyiséghez a fokozott monoaminoxidáz-B aktivitás is hozzájárul. Ezzel szemben az eltávolításukat végző enzimek (szuperoxid-dizmutáz, kataláz, glutation-peroxidáz) és szabadgyök-fogók (A-, C-, E-vitamin) mennyisége megfogyatkozik. Az agy rendkívül érzékeny a szabadgyökök káros hatásaira: reakcióba lépnek a DNS-sel, lipidekkel és fehérjékkel, ami sejt- és funkciókárosodáshoz, mutációhoz, tumor-képződéshez és sejthalálhoz vezet (Landsberg & Denenberg, 2012).

Az agy metabolikusan rendkívül aktív, normál működéséhez elengedhetetlen a megfelelő energia-forrás, ami jellemzően a glükóz, azonban a keton testeket is képes hasznosítani. Az agy glükóz metabolizmusa erősen összefügg a kognitív funkcióval, utóbbi hanyatlásának első jeleit évekkal megelőzve jelentkezik az anyagcsere csökkenése. A metabolizmus szabályozásában szerepet játszik az inzulin, az inzulin-szerű növekedési faktor-1 és ezek receptorai, melyek száma korral megfogyatkozik, és ezzel negatív irányban befolyásolja az agy glükóz-anyagcseréjét. Azonban a keton testek metabolizmusa

ettől független, így a keton testek és a közepes szénláncú telített zsírsavak hatékony alternatív energiaforrások lehetnek (Pan, 2011).

A korral járó változások csökkentésével vagy megelőzésével, az agy élettani metabolizmusának fenntartásával és megfelelő diétás táplálással elősegíthetjük az agy egészséges öregedését. Az idős kutyák egy része mentálisan egészséges marad, azonban egy másik részükben ezek az irreverzibilis változások végül kognitív hanyatláshoz és demencia – kutyákban úgy nevezett kognitív diszfunkciós szindróma – kialakulásához vezetnek (Pan, 2011).

2.5. Az idősödő kutya viselkedés problémái

Köszönhetően a fejlődő takarmányozási és megelőző állatorvoslási ismereteknek, illetve diagnosztikai eszközöknek, jelentősen növekszik társállataink élettartama. Ezzel együtt növekszik a magatartásbeli változást mutató idősödő és öreg kutyák száma: 7 éves kor feletti populációt vizsgálva a kutyák 90,7%-nál legalább egy, 22,3%-uknál pedig legalább hat viselkedési változás jelentkezett, 58.5% mutatott aktivitásbeli eltérést, és 10 éves kortól egyre gyakoribb a különféle problémák előfordulása (Svicero et al., 2017).

A gazdák egyre gyakrabban keresnek fel állatorvost, mert kutyájuk viselkedése zavarja őket, ami idősödő kutyáink esetében is kiemelt jelentőségű. „Mindent viselkedési zavarnak kell tekinteni, ami a gazdát, vagy kutyáját – viselkedés szempontjából – a hétköznapi élet során zavarja.” Általában egyszerre több probléma is előfordul, melyek sokszor komoly összefüggéseket mutatnak (Sátori, 2007a). Idősödő kutyáinkban a legjelentősebb problémacsoportok a következők (Landsberg et al., 2013b):

- Kognitív változások és a kognitív diszfunkciós szindróma;
- Félelmek, szorongás, fóbia;
- Vokalizálás, túlzott mértékű hangadás;
- Eliminációs zavarok;
- Mániás-kényszeres, sztereotíp viselkedés;
- Agresszió;
- Alvás-ébrenlét ciklus felborulása.

Idősödő és öreg kutyák esetén a viselkedés problémák sokszor multifaktoriális jellegűek: korral megnövekszik az egészségügyi gondok előfordulása, emellett szerepet játszanak a környezeti hatások és stresszorok, valamint a tanulás is (Landsberg et al.,

2013b). Ezzel együtt igen nehéz a kognitív változásokat elkülöníteni az érzékszervi működés csökkenéséből és fizikai kondícióból adódó viselkedéses jelektől (Szabó et al., 2016). Például a hallásromlás jeleinek tartjuk a következőket: az állat napközben többet alszik, nehezebb felébreszteni, átalszik hanggal járó eseményeket például csengőszót; nem reagál behívásra vagy szóbeli utasításokra; megijed váratlan érintésektől; illetve fokozott mértékben vagy szokatlan hangon ugat (Scheifele et al., 2012). Azonban az aktivitáscsökkenés előfordulhat ízületgyulladás vagy súlyfelesleg következtében is (Zanghi et al., 2012). Az érzékelés beszűkülése eredményezhet zavarodottságot vagy nyugtalanságot akár a kutya számára ismerős helyen is, emellett gyengébben teljesíthet érzékszervi funkciókra épülő feladatokban – ez esetben a kognitív diszfunkciós szindrómára is feltétlenül gondolnunk kell (Szabó et al., 2016).

2.5.1. Fiatalkori tapasztalatok befolyása

Már az egyedfejlődésről szóló fejezetben szó esett arról, hogy mekkora jelentősége van a genetikai háttérnek, a felnevelkedés körülményeinek, illetve a mindenkori környezetnek a fajra jellemző viselkedés kialakulásában. Ugyanakkor, ezek a faktorok a felnőttkorban jelentkező viselkedés problémák esetében is szerepet játszhatnak, amennyiben kölyök- vagy fiatal felnőttkortól perzisztálnak (Bartges et al., 2012). Bár az idősödés folyamata során is kialakulhatnak új keletű magatartásbeli gondok, nemegyszer a meg nem oldott, vagy sokszor fel sem ismert felnőttkori viselkedészavarok válnak súlyosabbá a kutya idősödésével, például a félelmek vagy a szorongás (Landsberg et al., 2013b). Ezért is szükséges nagy hangsúlyt fektetni a megelőzésre már a kölyökkutya születésétől kezdve.

Fontos tényező már a legelső pillanatban az átgondolt fajtaválasztás. Mivel a kutya mind fizikai, szociális és tanulási igényekkel rendelkezik, ezáltal elengedhetetlen a gazda és kedvence temperamentumának hasonlósága. Így nem biztos, hogy egy lassabb, nyugodtabb gazda mellé egy kifejezetten aktív kutyafajta való társként (Sátori, 2007a).

Tekintettel arra, hogy a kölyköknek mind fajtársaktól, mind embertől származó szociális tapasztalatokra is szüksége van a fejlődéséhez (Miklósi, 2010c), meghatározó jelentőségű a gazdához kerülés időpontja. A korai, 4-6 hetes korban történő választás során a kölyköknek kevesebb kapcsolata lesz fajtársaival és több a gazdájával – ilyen esetekben felnőtt korban gyakrabban fordulnak elő kötődési problémák, szeparációs szorongás vagy fajtársak ellen mutatott agresszió. 12 hetes kor feletti választás során azonban a fajtársaival

épít ki szorosabb kapcsolatot, miközben a gazdájához kevésbé kötődik, akár emberre irányuló agresszió is jelentkezhet (Sátori, 2007a).

A választás időpontján kívül fontos tényező a kutya származása is. Egy lelkiismeretes tenyésztőtől érkező kölyök esetén, megfelelő szocializáció mellett jó eséllyel nem alakul ki felnőtt korára viselkedés probléma. Azonban menhelyről származó kölyökkutyákra jellemző bizonyos zavar – gyakran nem ismerik az érintés szerepét, nem vagy csak lassan alakul ki bennük kötődés a gazda felé, sokszor hiányzik a harapáskontroll is. Amennyiben a szocializációs időszak során nem áll rendelkezésre megfelelő ingerkörnyezet, nagy valószínűséggel alakulnak ki felnőtt kori viselkedés problémák – legtöbbször agresszióval kapcsolatos, néha szorongási vagy félelmi reakciók, továbbá sztereotip és mániás-kényszeres magatartásformák is jelentkezhetnek (Sátori, 2007a). Emellett ha hosszabb időt töltenek menhelyen, nagyon kevés módjuk van a gyermekekkel való érintkezésre. Ha kölyökkorban szocializálva voltak is gyerekekre, későbbi megerősítés hiányában kialszik a gyermekekkel való helyes bánásmód, ami a veszélyeztetettség felmérése szempontjából sem elhanyagolható (Sátori, 2007b).

Az 1. táblázat az egyes életszakaszokban kimaradó fontos ingerek későbbi viselkedésben megnyilvánuló lehetséges következményeit foglalja össze Overall (2013b) nyomán.

Életszakasz	Potenciálisan kialakuló viselkedési zavar
0-2 hét	- Hiperaktivitás, eltúlzott reakcióképesség - Módosult érzékenység az érintésre
3-8 hét	- Fokozott reaktivitás kutyák és más fajok, köztük az ember irányába - Hiányzik az izgatottság szintjének és viselkedési válaszának gátlása - Sérülhet a későbbi szorongást kiváltó szituációk megoldásának készsége
5-7 és 12 hét között	- Embertől és más fajoktól való félelem - Szobatisztaság hiánya
10-12 és 16-20 hét között	- Új dolgoktól való félelem, neofóbia - Válaszkészség rugalmasságának hiánya - Játzás hiánya vagy nem megfelelő módja
14-20 hét	- Neofóbia, súlyos mértékű pánik kialakulása - Válaszkészség rugalmatlansága, abnormális viselkedés kialakulása

1. táblázat: A fiatalkori szocializáció hiányának hatása a későbbi viselkedésre

2.5.2. Egészségügyi háttér

Az egészséges életszakasz („healthspan”) a teljes élettartamnak („lifespan”) az a tartománya, mely során az egyed minden komoly vagy krónikus betegségtől mentes (Wallis et al., 2018). Igyekeznünk kell minél tovább fenntartani ezt a periódust, hiszen ezzel biztosíthatjuk leghatékonyabban az állatok jólétét. Ahogy a kutya öregszik, egyre nagyobb eséllyel lépi át ennek a szakasznak a határát: Wallis és munkatársai (2018) kutatása alapján, míg az 1-3 éves kor közötti kutyák 49%-a volt egészségesnek tekinthető, addig a 12 éves kor feletti populációnak mindössze 5%-áról volt ugyanez elmondható. Emellett azt tapasztalták, hogy a fajtatiszta kutyák általában már fiatalabb korban szenvednek valamilyen betegségben és korábban halnak meg, mint keverék társaik. Összességében elmondható, hogy a kor előrehaladásával egyre több egészségügyi betegség alakul ki, melyeknek első jele a viselkedés megváltozása (Landsberg et al., 2013b).

Az élet során bekövetkező traumatikus események – például elveszés, környezet vagy a család összetételének megváltozása – számos esetben hosszú távon negatív hatással lehetnek az állat viselkedésére, fokozhatják a félelmet vagy éppen az agressziót. Emellett a stressz hatással van az egészségre és az élettartamra is: kapcsolat lehet a stressz és a daganatfejlődés között (Wallis et al., 2018). Továbbá károsítja az immunrendszer működését és ez által megnyilvánulhat stressz nyomán kialakuló, például emésztőszervi vagy bőrgyógyászati betegségekben (Landsberg et al., 2013c).

A „küszöb teória” szerint számos szubklinikai tünetet okozó inger összeadódva csökkenti a küszöb mértékét vagy a tolerancia képességét, és ez által klinikailag láthatóvá válik a probléma. Ez rendkívül fontos az idősödő kutyák esetében, hiszen a számos – korábban részletezett – korrall járó sejt- és szöveti szintű változások hatására csökken az egyedek válaszkészsége a stresszre, ezáltal pedig fokozódik az érzékenységük a betegségek, daganatok vagy viselkedés problémák kialakulására (Landsberg et al., 2013c). Fizikai stresszt okozhat a fájdalom, különböző betegségek, extrém hőmérsékletnek való kitettség, alvás megvonása, szomjazás vagy éhség. Pszichés stresszor lehet a félelemkeltő szituációnak való kitettség, szociális konfliktus, alvás vagy evés közbeni megzavarás, frusztráció, kiszámíthatatlan következmények, ingerszegény környezetben élés vagy a napirend-változása (Landsberg et al., 2013c). A különféle stresszoroknak való ismétlődő kitettség idős kutyákban megemelkedett a kortizol-szinthez vezethet (Wallis et al., 2018). Emellett stressz hatás során megnő a dopamin szint is, ami erősíti az agressziót, valamint

megnövelheti a sztereotip és tisztálkodó viselkedést. Krónikus esetben megnő a prolaktin szint is, ami szintén sztereotip viselkedés, félelmi agresszióhoz és autonóm jelek formájában nyilvánul meg (Landsberg et al., 2013c).

Rengeteg, különféle betegség alakulhat ki idős kutyákban, melyek közül – a teljesség igénye nélkül – kiemelnék néhányat. A **központi idegrendszer** érintő megbetegedések lehetnek intracraniálisak, például daganatos, traumatikus vagy keringési eredetűek; illetve extracraniálisak, például hepatikus encephalopathia, endocrinopathia, szívbetegség következtében. Temporális lebenyben lokalizálható epilepszia során kialakulhatnak ismétlődő vagy önbántalmazó viselkedéselemek, továbbá csámcsogás, bámulás és a temperamentum változása. **Endokrin megbetegedések** közül a leggyakoribbak kutyák esetén a hypothyroidismus, Cushing-kór, diabetes mellitus, insulinoma, valamint a hormontermelő petefészek és heredaganatok. **Emésztőszervi betegségek** között jellemző a krónikus bélgyulladás, az idegentestek elfogyasztása és a pancreatitis. **Bőrgyógyászati problémák** között fel kell sorolni a fülgyulladást, krónikus dermatitist és a karmok betegségeit. Bár minden szervrendszerénél jelen lehet, mégis a **mozgás szervrendszerének betegségei** – például a degeneratív ízületi elváltozás vagy porckorongsérv – járnak a legnagyobb fájdalommal (Landsberg et al., 2013c).

A különböző szervrendszerek megbetegedése esetén potenciálisan jelentkező viselkedésbeli tüneteket a 2. táblázat foglalja össze Landsberg és Denenberg (2012) munkája alapján. Ez alapján látható, hogy akárcsak a szervi tünetek, a viselkedésbeli jelek is rendkívül változatosak lehetnek és a különböző betegségek megnyilvánulhatnak hasonló magatartási változásokban.

Tekintettel arra, hogy időskorban számos egészségügyi betegség alakulhat ki, valamint hogy a balesetek mellett kutyák esetén a leggyakoribb halálokok a mozgásszervi, szív- és vesebetegségek, illetve a daganatos elváltozások (Ward et al., 2016), a viselkedésterápiás diagnózis felállítása előtt az első lépés mindig a szóba jövő orvosi problémák kizárásának kell lennie. Főként a fizikális vizsgálat, teljes neurológiai áttekintéssel, valamint teljes körű vér- és vizeletvizsgálat eredményei alapján haladunk előre, de ezek mellett elengedhetetlen az alapos viselkedési kórelőzmény felvétele is (Landsberg & Araujo, 2005).

	Idegrendszeri	Mozgásszervi	Érzékszervi	Emésztőszervi	Urogenitális	Endokrin
Diszorientáció	X	X	X			X
Interakció változása	X	X	X			X
Alvás-ébrenlét ciklus változása	X	X	X		X	X
Eliminációs zavar	X	X	X	X	X	X
Aktivitás változása	X	X	X		X	X
Csökkent aktivitás, feladatvégzés	X	X				
Éjszakai mászkálás				X	X	
Megváltozott reakció ingerekre	X	X	X			
Elkerülés	X	X	X	X		
Irritabilitás, ingerlékenység	X					X
Agresszió	X	X	X	X	X	X
Félelem, szorongás	X		X			
Kényszeres, sztereotip viselkedés	X			X	X	X
Hangadás	X	X	X			X
Megváltozott étvágy	X			X		X
Coprophagia	X			X		X
Öntisztogatás változása		X				
Fokozott vízivás és vizeletürítés					X	X

2. táblázat: A lehetséges viselkedésbeli tünetek a különböző egészségügyi problémák esetén

2.5.3. Az idősödő kutyák legjelentősebb problémacsoportjai

2.5.3.1. Kognitív diszfunkciós szindróma

Bár minden 8 éves kor feletti kutyánál tapasztalható valamilyen mértékű kognitív deficit az agyban bekövetkező élettani változások következtében, az idősödő populáció egy része mégis „sikeresen öregszik” (Szabó et al., 2016). Másik részük azonban olyan abnormális mentális hanyatláson megy keresztül, amely nem magyarázható semmilyen egészségügyi betegséggel, ez az úgynevezett kognitív diszfunkciós szindróma, mely már nagymértékben befolyásolja az egyed mindennapi életét. Már a 8 éves kor feletti kutyák 14-35%-a szenved ebben a betegségben (Wallis et al., 2018).

A tünet együttes kialakulásának hátterében az élettani öregedéssel kapcsolatos változások játszanak szerepet: diffúz béta-amyloid plakk lerakódás, léziók kialakulása, a reaktív szabadgyökök mennyiségének felszaporodása és a neuronok számának csökkenése. Béta-amyloid fehérje fiatal kutyákban egyáltalán nincs jelen, azonban nagy mennyiségben megtalálható idős kutyákban – felhalmozódása és károsító hatása korrelál a kognitív diszfunkció súlyosságával (Landsberg & Araujo, 2005). Emellett a kérgi atrófia mértéke, valamint a glükóz metabolizmus hatékonyságának romlása is jelentősen összefügg idős kutyákban a kognitív tevékenység hanyatlásával (Pan, 2011). Továbbá súlyos mértékben érintett kutyák agy-gerincvelői folyadék mintájában emelkedett laktát, kálium és piruvát koncentrációkat is leírtak (Szabó et al., 2016).

Ezzel a szindrómával érintett egyedek kevésbé képesek információt gyűjteni, feldolgozni, megőrizni és döntést hozni, ami a viselkedésükben is jelentkezik. Vannak kisebb jelentőségű változások, mint például a hosszabb időt igénylő tanulási folyamat vagy a napközben alvással töltött idő mennyiségének növekedése. Azonban más változások komolyabb beszámítás alá esnek, és súlyos károsodásról tanúskodnak: például nem tud kijutni a sarokból, vagy nem ismeri meg gazdáját (Szabó et al., 2016). Igen változatos viselkedési elemeket foglalhat magában, melyek átfedésben lehetnek az érzékszervi fiziológiás öregedéssel, illetve számos orvosi jellegű betegséggel – mint például daganatok, epilepszia, endokrin vagy metabolikus elváltozások – így ezek kizárása a diagnózis meghozatala előtt elengedhetetlen (Szabó et al., 2016). A 3. táblázat Landsberg és Denenberg (2012) munkája alapján összefoglalja azon viselkedési tüneteket, melyek mind az egészséges agyi öregedés, mind a kognitív diszfunkciós szindróma (CDS) jelei

lehetnek. Az esetlegesen fennálló egészségügyi problémák viselkedésben megnyilvánuló tüneteit a 2. táblázat foglalja össze.

Kategória	Klinikai tünetek
Diszorientáció <i>Zavartság, tudatosság, térbeli tájékozódás</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Kevésbé vagy más módon reagál az ingerekre - Nem ismeri meg az ismerős embert vagy állatot - Eltéved ismert helyeken, beszorul, nem tud kiszabadulni - Az ajtó rossz oldalára megy, akár neki is megy - Elejti az ételt, nem találja meg, üres tekintettel bámulja
Interakció és szociális viselkedés	<ul style="list-style-type: none"> - Kerüli, vagy fokozott igénye van a kontaktusra - Csökkent üdvözlő viselkedés - Fokozódó vagy új félelmek, fóbiák, szeparációs szorongás - Fokozott ingerlékenység, akár agresszió ismerősök felé
Alvás-ébrenlét ciklus	<ul style="list-style-type: none"> - Nyugtalan alvás vagy éjszakai ébrenlét - Megnövekedett napközbeni alvás
Eliminációs zavar	<ul style="list-style-type: none"> - Házon belüli vizelet és/vagy bélsárürítés - Csökkent vagy teljesen megszűnt jelzés - Kimegy sétálni, mégis visszatéréskor a házban ürít
Aktivitás <i>Csökkent vagy fokozott mérték, akár sztereotip, mániás-kényszeres</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Csökkent mértékű játék, felfedező viselkedés - Depresszió vagy apátia - Tárgyak bámulása, fixálása - Fokozott mértékű, nyughatatlan, céltalan járkálás - Fokozott vagy csökkent mértékű öntisztítás - Gazda vagy tárgyak nyalogatása - Többet vagy gyorsabban eszik, vagy éppen nem is érdeklődik
Tanulás és memória	<ul style="list-style-type: none"> - Kevésbé fogékonyan reagál az ismert utasításokra - Kevésbé képes végrehajtani a feladatokat - Képtelen új feladatot megtanulni vagy csak sokkal lassabban

3. táblázat: Az agy élettani öregedésének, illetve a CDS viselkedési jelei

2.5.3.2. Szorongás, félelmek, fóbiák

A félelmet egy ismert, valós reális külső inger váltja ki, melyre az adott válasz szükséges és adaptív. Fóbia esetén a kiváltó inger nincs jelen, vagy a kiváltott válasz erős, túlzott mértékű, mely maladaptív és veszélyezteti a normális funkciókat. A szorongás pedig egy generalizált válasz egy ismeretlen, sokszor a jövőben bekövetkező fenyegetésre vagy belső konfliktusra (Landsberg, 2018c). Ezek felnőtt kutyákban is gyakrabban előforduló viselkedés zavarok, számtalan típusuk közül a leggyakoribbak a szeparációs szorongás, viharfóbia, lövés-félelem, szociális fóbia, illetve félelem emberektől, gépektől, állatoktól (Sátori, 2007a).

Idősödő állatok képtelenek megbirkózni a különböző szituációkkal, hangokkal, környezettel és interakciókkal. Ezáltal sokkal érzékenyebbek az ilyen ingerekre, sokszor ingerlékennyé válnak, vagy kialakul bennük félelem ismeretlen állattól és embertől. Leggyakrabban fokozott reakciót mutatnak intenzív hangokra vagy a viharra, sokszor kevésbé tolerálják a gondozást vagy az érintést, továbbá előfordulhat félelem a külvilágtól, bizonyos szobáktól vagy felületektől (Landsberg et al., 2013b). Idős kutyák esetében a kialakuló félelmeknek multifaktoriális hátterük lehet: a különböző egészségügyi problémák – érzékszervi, központi idegrendszeri, endokrin vagy fájdalommal járó betegségek – hatása összeadódhat a környezeti ingerekkel, illetve jelentős befolyással bír a gazda viselkedése is, mivel sokszor akaratlanul megerősítheti az állat félelmét, szorongását. A szorongás intenzitása az évek során ismétlődő ingerre fokozódhat, illetve egy egészségügyi tényezővel is felerősítheti olyan mértékűvé, amit az állat vagy a gazda már nem képes tolerálni (Landsberg et al., 2013b).

Az agyi és érzékszervi öregedés folyamán a kutya félénkké és nyugtalanná válhat, és ennek kapcsán kialakulhat fokozott mértékű kötődés a gazda irányába és ezzel együtt a szeparációs szorongás is. Ez megnyilvánulhat a gazda követésében, fokozott kontaktus igényben, hangadásban, autonóm jelekben (például nyálzás, elimináció) vagy akár destruktív viselkedésben is. Összefügghet más jellegű félelemmel, vagy közelmúltban történt változásokkal például a napirendben. Amikor fokozódik a szorongása, vagy bizonytalanná válik, keresi a gazdafigyelmét, az pedig megerősíti ezt a viselkedést nyugtatással. Ketrecezés vagy bezártság is tovább fokozhatja (Landsberg et al., 2013b).

2.5.3.3. Vokalizálás, túlzott mértékű hangadás

Az ugatás, mint vokális jelzések sora, problémásnak minősül, amennyiben túlzott mértékű vagy kontrollálhatatlan, alkalmatlan időben jelentkezik vagy éppen hosszú ideig tart. Hátterében állhat fájdalom, diszkomfort, hallásvesztés, kognitív funkció csökkenése, de akár szeparációs szorongás is. Megítélése függ a kiváltó inger jellegétől, a probléma kezdetétől, a fennállás ideje alatti körülményektől és a gazda megoldási törekvéseitől (Landsberg & Denenberg, 2012).

2.5.3.4. Eliminációs zavarok

Ide tartozik a felnőtt és idős állatok lakáson belüli vizelet- és bélsárürítése. Az okok sokfélék lehetnek, a szeparációs szorongástól egészen a fokozott jelző viselkedésig (Sátori, 2007a). Emellett az egészségügyi problémák széles köre is állhat a hátterében: húgyszervi, emésztőszervi és endokrin problémák, fájdalom vagy inkontinencia (Landsberg & Denenberg, 2012). Amennyiben a tanult elemek – akaratlagos visszatartás, jelzés, megfelelő hely keresése és ott történő ürítés – esnek ki, felmerül a kognitív diszfunkciós szindróma gyanúja is. Továbbá szerepet játszhat az állat életében bekövetkező változások és ezzel létrejövő új félelmek, szorongás is. Önmegerősítő jellege miatt, hamar tanult elem is kapcsolódik házon belüli új helyeken történő ürítéshez (Landsberg et al., 2013b), így a megoldás sokszor hosszabb időt vesz igénybe, így a gazdának nagy türelemmel kell bánnia a kutyával (Sátori, 2007a). Fontos kórelőzményi adat a gyakoriság, hogy egy konkrét helyen történik-e és közel az ajtóhoz, a gazda jelen van-e mikor bekövetkezik, volt-e bármilyen változás az életében, valamint a megoldási kísérletek (Landsberg et al., 2013b).

2.5.3.5. Mániás-kényszeres, sztereotip viselkedés

Számos formája van: idetartozik a nyughatatlan járkálás, céltalan mászkálás, ami főként éjszakai tevékenységként lehet zavaró a gazda számára. Együtt járhat hangadással, lihegéssel, figyelemfelhívással vagy nyálzással is. Táplálkozással kapcsolatos csoport az idegen tárgyak felevése (pica), nyalogatás, csócsálás és a puha tárgyak szopása, akár pszichogén polidipszia. Neurológiai hátterű a farokkergetés, csillagvizsgálás, légykapkodás és fény-árnyékkergetés. Ápoló viselkedéssel kapcsolatosak acral lick dermatitis, farok vagy láb harapdálása, fej vagy pofa dörgölése, karmolása, a farok csonkolása (Landsberg & Denenberg, 2018a). Ezek hátterében állhat konfliktus, stressz, szorongást okozó inger vagy szituáció (Landsberg & Denenberg, 2012). Emellett különböző orvosi problémákat is ki kell zárni: táplálkozással kapcsolatos probléma esetén az emésztőszervi betegségeket,

ételintoleranciát, endokrin betegségeket. Neurológiai elem esetén gondolni kell epilepsziára és neuropátiára; a fokozott ápoló viselkedésnél pedig az atópiás bőrgyulladásra, hiperszenzitivitásra, ételallergiára, fertőző betegségekre, vagy fájdalomra (Landsberg & Denenberg, 2018a).

2.5.3.6. Agresszió

Az agresszióknak is számos formája lehet: predációs, védelmi, domináns, birtoklási, védelmező, félelem-indukált, hang-provokált, anyai, fajtársak-elleni és rage-syndromás agresszió (Sátori, 2007a).

Az agresszió általában már korábban jelentkezik az élet során, azonban idős kutyák sokszor fájdalom vagy érzékszervi hanyatlás miatt reagálhatnak félelemmel vagy agresszióval az új ingerekre (Landsberg & Araujo, 2005). Számos tényező szerepet játszhat a kialakulásában, mint például a környezeti változások és az általuk kiváltott szorongás, frusztráció, az érzékszervi funkció gyengülése, fájdalom vagy idegrendszert érintő betegségek (Landsberg & Denenberg, 2012). Előfordulhat emberi családtaggal szemben fájdalom, irritabilitás vagy különféle változások hatására. Együtt tartott állatokkal szemben a fő okok között szerepel a megfelelő kommunikációra való képtelenség, amihez hozzájárulnak az egészségügyi problémák is (Landsberg et al., 2013b).

Az agresszió kezelhető, de nem gyógyítható, így feltehetően a kutya életét végéig tart a kezelése. Azonban a leglényegesebb szempont a veszélyeztetettség felmérése, különösen emberre irányuló agresszió esetén – ha a kutya ténylegesen veszélyt jelent a családra, és nem tudják megoldani, hogy ne alakuljon ki veszélyhelyzet, abban az esetben az állat elajándékozása, vagy idős állat esetén akár az eutanázia javasolt (Sátori, 2007a).

2.5.3.7. Alvás-ébrenlét ciklus felborulása

Állatorvosoknak gyakran számolnak be a gazdák kutyájuk éjszakai ébrenlétéről, ami zavaró számukra. Háttérben állhat fájdalom, érzékszervi vagy kognitív hanyatlás, vagy gyakoribb eliminációval járó állapotok. Kórelőzmény felvételekor hangsúlyt kell fektetni a napi rutinnal és a napközbeni aktivitással kapcsolatos esetleges változásokra (Landsberg & Denenberg, 2012).

2.5.4. A viselkedési problémák menedzsmentje idős kutyákban

Mivel számos egészségügyi betegségnek az első vagy egyetlen jele a viselkedés megváltozása, minden egyes időskor során jelentkező szokatlan jelnek figyelmet kell szentelni. A gazdákat fel kell világosítani arról, hogy az állat viselkedésében bekövetkező változások – legyen bármennyire apró vagy jelentéktelennek tűnő – nem feltétlenül a normális öregedés része, így kiemelt jelentőségű, hogy mielőbb jelezzék a tapasztalt eltéréseket (Landsberg & Denenberg, 2012).

Idős állatok esetén minden viselkedésprobléma esetén fel kell deríteni a háttérben meghúzódó egészségügyi gondokat és kezelni őket. Fontos a megszokottól is részletesebb kórelőzmény felvétele, a teljes neurológiai és érzékszervi kivizsgálás, valamint a kiterjesztett paraméterek igénylése a vér és vizelet-mintákból (Landsberg et al., 2013b).

A kognitív diszfunkciós szindróma kialakulásának megelőzése vagy progressziójának lassítása érdekében érdemes idős kutyákat továbbra is tanítani, képezni, kognitív feladatok ellátni, környezetét gazdagítani különféle, akár etetéssel összefüggő játékokkal (Wallis et al., 2018). Emellett lehetőség van táplálék-kiegészítők adására is, melyek antioxidánsokban és közepes szénláncú zsírsavakban gazdagok, ezzel lassítva az öregedés élettani változásainak kialakulását (Pan, 2011).

A viselkedésproblémákat pedig a felnőtt állatokhoz hasonló módon kell kezelni, azonban sokkal több türelmet igényel a gazda részéről, és mindennemű változtatást a kutya életterében csak lassan szabad bevezetni. Félelmek, szorongás esetén igyekezni kell, hogy elkerüljük a kiváltó ingereket, megerősítés alapú technikákat tanítani az állatnak, akár feromonok és gyógyszerek is használhatóak nyugtatás céljából. Eliminációs és alvás-ébrenlét ciklussal kapcsolatos problémák esetén ki kell alakítani az állat számára megfelelő napirendet, és meg kell teremteni az igényeit kielégítő feltételeket, például az ürítési hely könnyebb elérhetőségét. Agresszió esetén szintén kerülni kell a kiváltó tényezőt, fontos az állat tanítása, alkalmazható a deszenzitizálás és az ellenkondicionálás technikája is (Landsberg & Denenberg, 2012).

3. Anyag és módszer

Munkám hatékonyságának és eredményességének érdekében a magyar kutyatartók segítségét kértem. A Google Űrlapok adta lehetőség igénybevételével összeállítottam egy elektronikus formában elérhető kérdőívet, melyet a közösségi média felületein tettem elérhetővé. Igyekeztem a lehető legtöbb olyan csoportban megosztani, melyben sok kutyatulajdonos aktív résztvevőként van jelen – így országszerte a lehető legszélesebb körben tudták kitölteni a válaszadók.

A kérdéseket 6 fő egységbe különítettem szét, melyek a következőkre irányultak: a gazda és a kutya adatai, a kutya egészségi állapota, étrendje, aktivitása és viselkedése.

Az adatok felvételénél megkérdeztem a gazda nemét, életkorát, lakóhelyét és annak jellegét; hogy milyen céllal tart kutyát, illetve, hogy tartott-e már korábban kutyát.

A kutya alapadatainál kérdéseket tettem fel a nevével, életkorával, nemével, fajtájával, súlyával és kondíciójával kapcsolatban. Megkérdeztem továbbá, hogy mióta él a gazdájával, honnan származik és hol tartják, tartanak-e vele egy háztartásban más állatot, valamint együtt él-e 10 évnél fiatalabb vagy 65 év feletti családtaggal.

A kutya egészségi állapota kapcsán érdekelt, hogy milyen gyakran járnak vele állatorvoshoz, átesett-e 4 hónapos kora előtt bármilyen betegségen, valamint történt-e az élete során bármilyen esemény, ami kihatással volt a viselkedésére. Megkérdeztem azt is, hogy van-e valamilyen állandó betegsége és ha igen, mióta áll fenn, kap-e állatorvos által felírt állandó gyógyszeres kezelést. Kíváncsi voltam továbbá arra is, hogy a gazdák fontosnak tartják-e az idősödő állatok évenkénti vizsgálatát és hogy ennek érdekében milyen jellegű vizsgálatra vinnék el állataikat.

A kutya étrendjével foglalkozó kérdések között szerepelt, hogy milyen típusú ételt kap, kap-e valamilyen táplálék kiegészítőt, hányszor és mikor kap enni egy nap, milyen az étvágya, valamint milyen gyakorisággal fordul elő táplálkozással kapcsolatos viselkedési probléma – kunyerálás, lopás, bélsár vagy idegen tárgyak felevése.

A kutya aktivitása egységben érdeklődtem affelől, hogy képezték-e a kutyát és amennyiben igen, azt milyen szinten, illetve jelenleg napi hány órát foglalkozik vele a gazdája. Megkérdeztem továbbá, hogy egy- vagy többgazdás-e az állat, illetve viszi-e magával a gazda sétákon kívül más programokra. Emellett helyet kapott egy táblázat is, melyben felsoroltam a kognitív diszfunkciós szindróma lehetséges jeleit, a gazdáknak pedig soronként el kellett dönteniük, hogy kutyájuk az adott tünetet produkálja-e, és amennyiben igen, ki kellett választaniuk, hogy mikor jelentkeztek az egyes tünetek.

A kutya viselkedésével kapcsolatban az előbb említett táblázat formájában tettem fel kérdéseket a kutyák esetleges félelmi, agresszió, kötődési és egyéb – mániás-kényszeres, kontroll – problémáira irányulóan. Meg kellett jelölniük a gazdáknak, hogy az adott viselkedési probléma mikor jelentkezett, ez zavaró-e a gazda vagy a kutya számára, illetve, hogy a fennálló problémák megoldására vonatkozóan kértek-e segítséget.

2018. szeptember 9. és 2018. október 17. között összesen *1000 válasz* érkezett, a lelkes, segíteni vágyó gazdáknak köszönhetően.

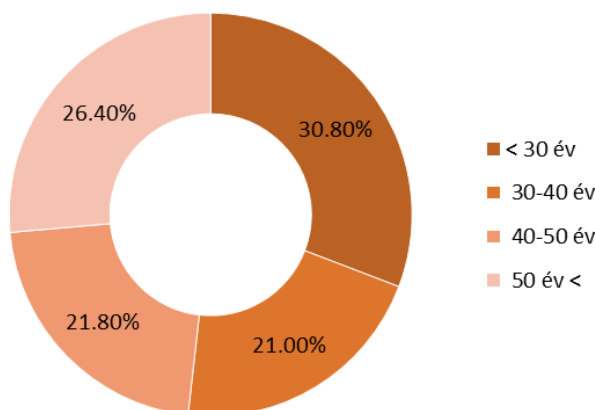
A beérkezett válaszok feldolgozásához Microsoft Office Excel 2010 programot használtam fel.

4. Eredmények

A beérkezett 1000 válasz kitöltői között döntően hölgyek szerepelnek (86,5%), míg a férfiak mindösszesen 13,5%-ban képviselték magukat. Ennek lehetséges oka, hogy a nők talán hajlandóbbak időt szakítani internetes kérdőívek kitöltésére, akár több állatra vonatkozóan is, ezzel torzítva az arányt.

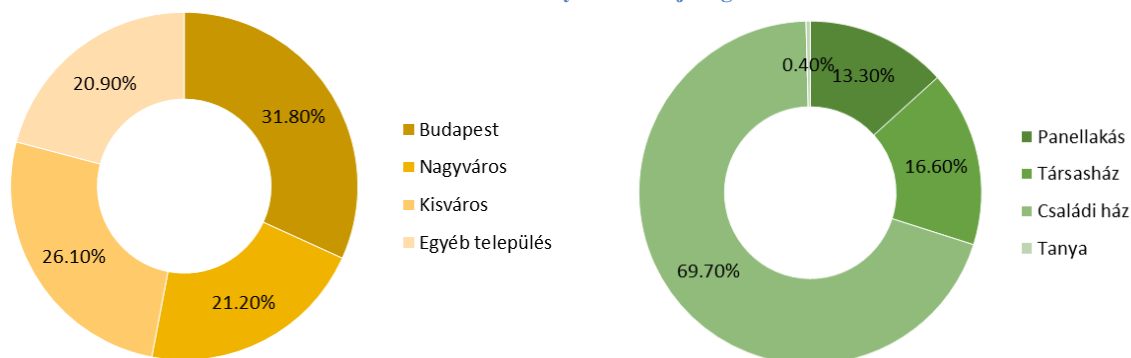
Az átlagéletkor 39,5 év volt a válaszadók között – 30 éven aluliak 30,8%-ban, a 30-40 év közöttiek 21,0%-ban, 40-50 év közöttiek 21,8%-ban, míg az 50 év felettiek 26,4%-ban vettek részt a kérdőív kitöltésében (1. ábra).

1. ábra: A válaszadók életkor-tartománya

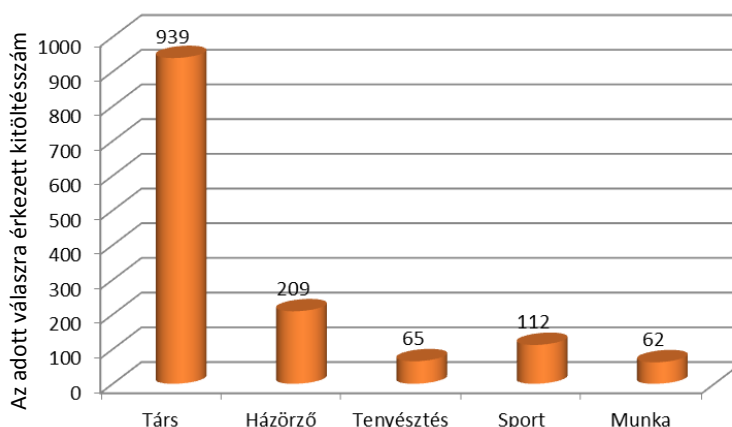
A válaszadók közül 31,8% Budapesten, 21,2% más nagyvárosban, 26,1% valamilyen kisvárosban, 20,9% pedig valamilyen egyéb településen lakik. A lakóhely jellege alapján a tulajdonosok döntő többsége, azaz 69,7%-a családi házban lakik, emellett 16,6%-uk társasházban, 13,3%-uk panellakásban, illetve 0,4%-uk tanyán él (2. ábra).

2. ábra: A lakóhely és annak jellege

A gazdák 83,4%-a már tartott korábban kutyát, mindössze 16,6%-uk nyilatkozott úgy, hogy nem volt kutyájuk ezt megelőzően. Megkérdeztem továbbá, hogy milyen céllal tartják kutyájukat, mely esetben több választ is bejelölhettek: 93,9% számára a kutyája társ, családtag, 20,9% házőrzés, 11,2% sport, 6,5% tenyésztés, illetve 6,2% pedig munka céljából tartja (3. ábra).

3. ábra: A kutyatartás okai

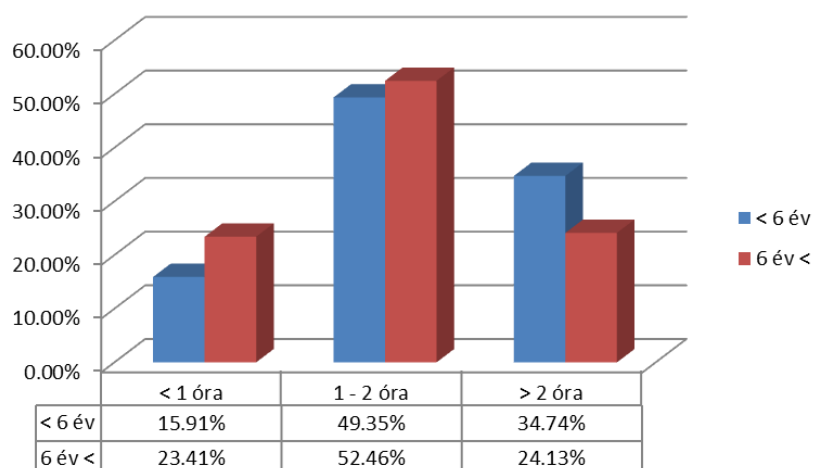

4.1. A gazdák attitűdje

Szerettem volna felmérni, hogy hogyan viszonyulnak ma a gazdák kutyájuk idősödéséhez, egészségügyi ellátásához, valamint viselkedési problémáihoz.

Először is érdekelt, hogy napi szinten mennyi időt foglalkoznak aktívan a kutyájukkal. Minden kutyára (n=1000) vonatkozóan, a legtöbben, 51,5%-ban, átlagosan 1-2 órát szakítanak kedvenceikre, 27,4% két óránál többet is, míg 21,1% esetében kevesebb, mint 1 óra az együtt eltöltött idő mennyisége. Az utóbbi két kategória kapcsán elmondható, hogy a 6 éves vagy az alatti (n=308) korosztály esetén nagyobb mértékben fordul elő a 2 óránál is több foglalkozási idő, a 6 éven felüliek (n=692) pedig nagyobb arányban részesülnek kevesebb, mint 1 óra időtöltésben a fiatalabb korcsoportéhoz képest, azonban ez a különbség nem számottevő (4. ábra).

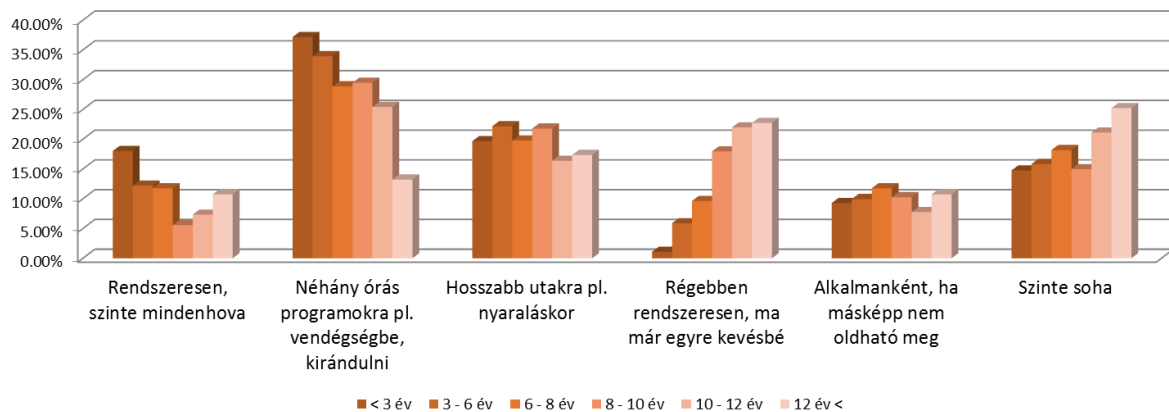
4. ábra: A napi szintű átlagos foglalkozás mennyisége, a kutyák két korcsoportjának függvényében

A napi szintű foglalkozás mellett kíváncsi voltam arra is, hogy a közös sétákon kívül milyen gyakorisággal viszik magukkal – például kirándulásra, nyaralásra, egyéb családi időtöltésre – kutyájukat az emberek, mely esetben több válaszlehetőséget is bejelölhettek. A gazdák csaknem negyede, 24,1%-a szinte soha nem viszi magával kutyáját, míg 25,3%-uk hosszabb utakra, például nyaralásra is elviszi. 35,7% úgy nyilatkozott, hogy néhány órás programokra is vele tart kedvence, az emberek 13,8%-a pedig szinte mindenhol magával viszi. 12,9%-a csak olyan esetekben tesz így, ha másképp nem oldható meg, illetve a gazdák 18,1%-a régebben rendszeresen hordta magával kutyáját, de ma már egyre kevésbé.

Hat korcsoportot alkotva látható egyfajta tendencia, mely szerint a kor előrehaladásával egyre kevésbé mehet a kutya gazdájával rövidebb távú programokra, azonban egyre növekszik azon egyedek aránya, amelyeket szinte soha nem viszik magukkal, valamint amelyek régebben mehettek, de ma már nem. Nagyjából azonos a kor szerinti eloszlás a hosszabb utak, illetve az alkalmankénti utazás esetében. Érdekes módon, a beérkezett válaszok alapján az látható, hogy 8-10 éves korig egyre kevésbé viszik magukkal a gazdák kutyáikat rendszeresen, mindenhol, azonban ez az irány a még idősebb korosztályok felé haladva megfordul (5. ábra).

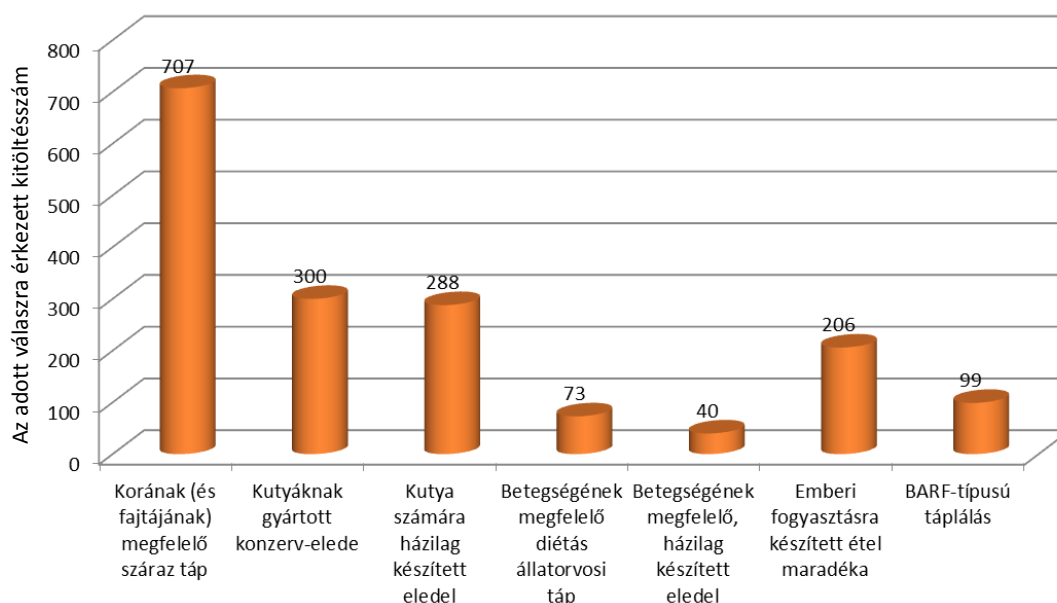
5. ábra: A közös sétákon túli időtöltés, a korcsoportok függvényében

Az etetett táplálék típusával és az esetleges táplálék kiegészítőkkel kapcsolatos kérdésekre is bejelölhettek több lehetőséget. A válaszadók 70,7%-a eteti kutyáját korának (és fajtájának) megfelelő száraz táppal. Emellett 30,0%-ban etetnek kutyáknak gyártott konzerv eledelt, 28,8%-ban kifejezetten a kutya számára készített házi kosztot, 20,6%-ban pedig az emberi étkezésre szánt étel maradékát. A gazdák mindösszesen 9,9%-a eteti kedvencét a BARF-típusú trendnek megfelelően. A 6. ábrából látható, hogy a kutyák döntő többségét részben vagy egészben a kiegyensúlyozott táplálóanyag- és vitamin-tartalmú száraz tápokkal etetik.

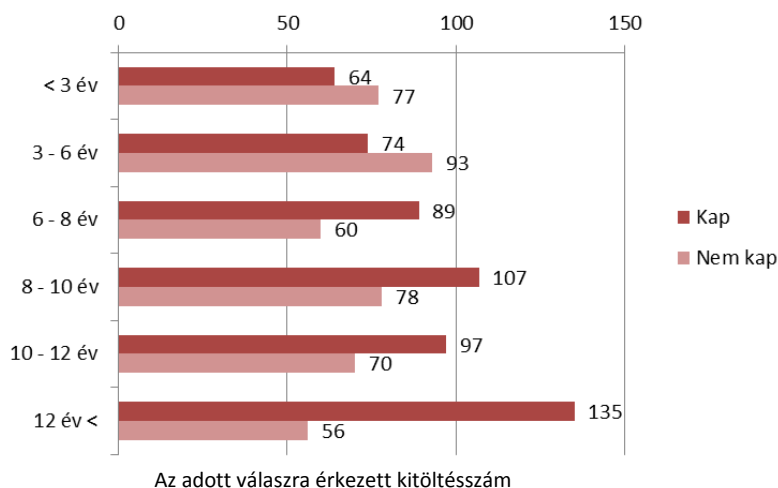
Kíváncsi voltam arra, hogy azon kutyák esetében, melyek valamilyen betegségben szenvednek, az állapotukat támogató diétában, étrendben részesülnek-e. A beteg státusszal rendelkező egyedek (n=581) 66,8%-át a korának (és fajtájának) megfelelő száraz táppal etetnek részben vagy teljes mértékben. A beteg kutyák mindössze 12,2%-át (n=71) etetik a betegségének megfelelő diétás állatorvosi táppal, emellett 6,9% (n=40) kap a betegségének megfelelő, házilag készített eledelt. Bár a betegek között szerepelnek az érzékszervi deficittel küzdő egyedek is, akik nem igényelnek speciális diétát, összességében kevesen, mindössze a betegek 17,0%-a (n=99) részesül a betegségükből eredő különleges igényeiknek megfelelő táplálásban. Ez az alacsony arány feltételezhetően annak köszönhető, hogy a betegségek kezelésének támogatására előállított állatorvosi diétás tápok kis kiszerelésben is rendkívül drágák, így valószínűleg sokan nem engedhetik meg maguknak, hogy megvásárolják kutyájuk számára. Mivel a betegség alapján házilagosan készített ételben is kevés beteg kutya részesül, érdemes lenne az állatorvosi konzultáció során kiemelni a diéta fontosságát és segíteni a gazdáknak az összetevők és azok arányainak megválasztásában.

6. ábra: Az etetett táplálék típusai

A kutyák 43,4%-a nem kap semmilyen táplálék kiegészítőt, viszont a 7. ábrán látható, hogy a kor előre haladásával egyre nő a gyakorisága annak, hogy a kutya valamilyen táplálék kiegészítőt kapjon. Azon egyedek között, melyek részesülnek bármilyen kiegészítésben (n=566), következőképpen alakultak a különböző típusok: 51,4% kap ásványi anyagokat és vitaminokat, 51,2% ízületvédőt, 30,0% antioxidánst, 13,8% kifejezetten idős állatoknak való készítményt, 10,8% májvédőt, 7,8% gyomorvédőt, illetve 6,2% egyéb kiegészítőt (8. ábra). Az időskori kiegészítők alacsony arányát magyarázhatja, hogy a tulajdonosok sokszor nem tudnak választani a különböző készítmények közül, vagy éppen nem is feltételezik, hogy rendelkezésre állna ilyen lehetőség. A jövőben érdemes lehet szélesebb körben felvilágosítani a gazdákat e készítmények jótékony hatásairól.

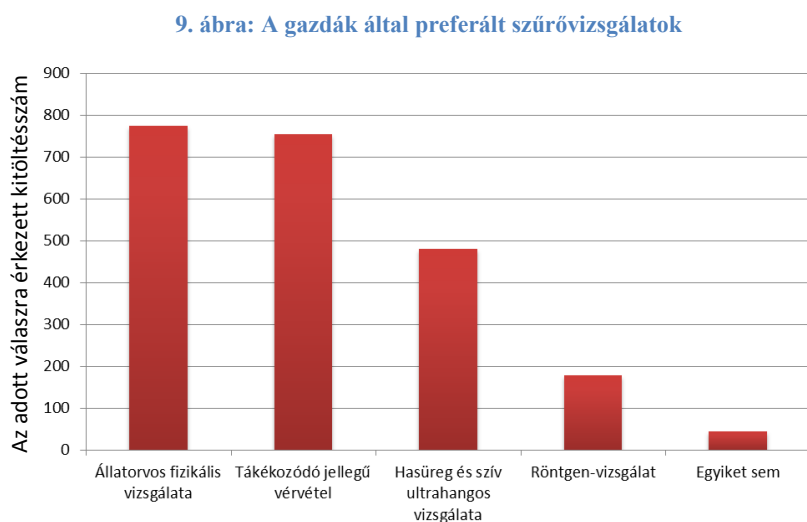
7. ábra: Táplálék kiegészítőben részesülés korcsoportonként

Arra a kérdésre, hogy fontosnak tartják-e az idősödő állatok évenkénti, vagy gyakoribb megelőző jellegű kivizsgálását a betegségek korai felismerésének érdekében, 92,7%-ban „Igen” válasz érkezett. Bár a fővárosi lakosok némileg nagyobb számban képviseltették magukat, mégsem mondható az, hogy fontosabbnak tartanák, mint a más nagyvárosban, kisvárosokban vagy egyéb településeken élő válaszadók.

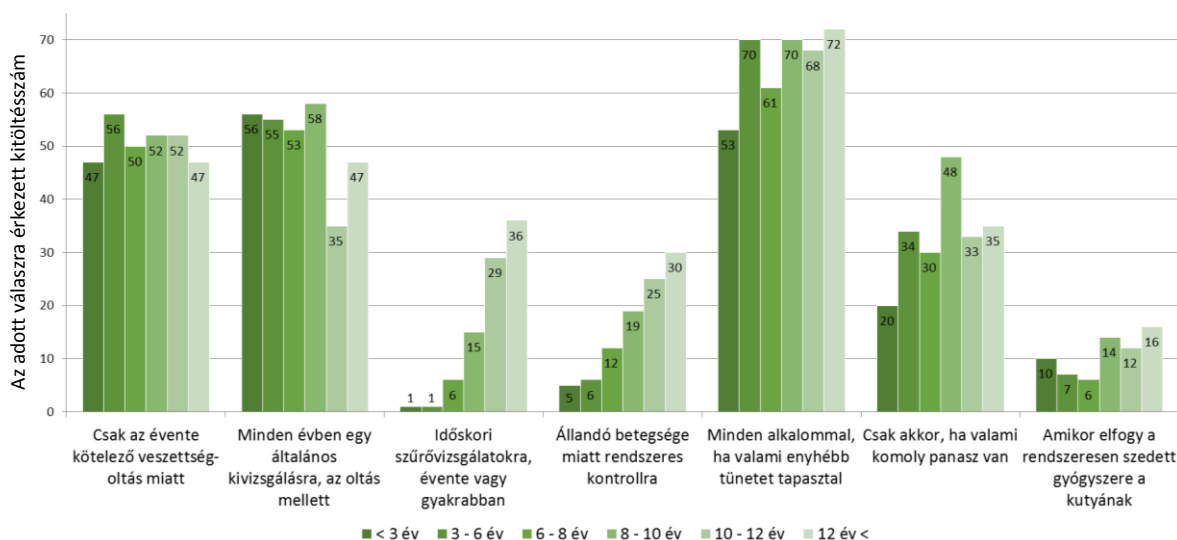
Kíváncsi voltam arra is, hogy milyen jellegű vizsgálatokat végeztetnének el egy szűrés érdekében. Ez esetben is több választ jelölhettek egyidejűleg a válaszadók. Az állatorvosi fizikális vizsgálatot 77,5%-ban, illetve tájékoztató jellegű vérvételt 75,4%-ban csináltatnának a gazdák. Emellett 48,1%-uk elvinné kedvencét hasi és szívultrahangra, 17,9% pedig akár röntgen-vizsgálatra is. Mindössze 4,4% nyilatkozott úgy, hogy egyik vizsgálatot sem kérné (9. ábra).

Összevettem, hogy azok, akik fontosnak tartották a preventív vizsgálatokat (n=927), milyen rendszerességgel hordják kutyájukat állatorvoshoz, ahol szintén többszörös választási lehetőség volt biztosított. 41,1%-ban jelölték, hogy minden jelentkező tünet kapcsán felkeresnek állatorvost, a válaszolóknak pedig 31,9%-a minden évben kivizsgálattja kedvencét a kötelező oltás mellett. 27,7%-ban nyilatkoztak úgy, hogy csak az évente kötelező veszettség-oltás miatt viszik el, 18,7% csak akkor, ha komoly panasz van. 10,4%-ban járnak rendszeres kontrollra állandó betegség miatt, valamint 7,0%-ban akkor, ha elfogy a kutya rendszeresen szedett gyógyszere.

Emellett az állatorvosnál tett különböző látogatási célok korcsoportonkénti eloszlását is megvizsgáltam. Az oltások és újonnan felmerülő egészségügyi panaszok esetén nagyjából egyezik a fiatal és idősebb kutyák aránya a grafikonon. Az pedig szépen kirajzolódik, hogy a kor előrehaladásával egyre gyakoribbá válik, hogy egy állandó betegség miatt rendszeres kontrollra szorul az állat, illetve az időskori szűrővizsgálatok száma is emelkedik. Azonban még ezzel a növekvő tendenciával is, a teljes 6 éven felüli korosztály (n=692) mindössze 12,4%-át viszik időskori szűrésre, annak ellenére, hogy az emberek döntő többsége fontosnak tartja a kutyák kivizsgálását (10. ábra).

10. ábra: Állatorvosi látogatások célja és gyakorisága

Végül, de nem utolsó sorban érdekelt az is, hogy a gazdák milyen gyakorisággal fordulnak segítségért, amennyiben bármilyen jellegű viselkedési probléma jelentkezik kutyájuknál. Továbbá minden válaszlehetőségnél megjelölhették a kitöltők, hogy az adott problémásnak számító viselkedés számukra zavarónak minősül-e.

A **félelmekkel** kapcsolatos csoportban a válaszlehetőségek között szerepeltek az embertől – idegen, családtag, gyermek, állatorvos, szokatlan mozgású – való félelmi problémák, félelem fajtársaktól vagy más állatoktól, valamint a különböző hangoktól, tárgyaktól, helyektől és közlekedési eszközöktől való félelmek. Azon egyedek körében, amelyek a fenti lehetőségek közül bármelyikkel kapcsolatban félelmet mutatnak (n=809), a tulajdonosok 39,4%-a fordult segítségért, hogy megoldják a problémát (n=319), annak ellenére, hogy az esetek kevesebb, mint felében (41,4%) tartották az adott viselkedést zavarónak. A gazdák 34,0%-a számára zavaró a kutyájuk által produkált félelmi reakció (n=275), mégis az esetek több mint felében (52,0%) nem kérnek segítséget. Bár nem tartják zavarónak kutyájuk viselkedését (n=534), mégis a gazdák 35%-a igénybe vett valamilyen tanácsot.

A támogatás forrásaként több választ is megjelölhettek. A gazdák leginkább, 40,1%-ban az állatorvoshoz fordulnak probléma esetén, azonban nagyon magas azoknak az aránya is (36,7%) akik az internetről tájékozódnak. Sokan keresnek fel kiképzőt (33,2%), más kutyatartókat (32,6%) vagy kutyaiskolát (28,2%). 17,2% barátokhoz, ismerősökhöz fordul tanácsért, míg viselkedésterapeutát mindösszesen 8,5%, tenyésztőt pedig 2,5% keresne fel.

Az **agresszió** kategóriában szereplő kérdések lefedték az emberek – idegen, családtag, állatorvos – és a fajtársak, más fajok elleni; a fájdalmas szituációk, játék vagy étkezés közben jelentkező agressziót, illetve a ragadozó, vadászviselkedést. Agressziónak tekintettük a morgást, vicsorgást, és az akár harapásig is fajuló magatartást. Ebben a csoportban 619 kutyánál jelöltek be legalább egy viselkedési eltérést a fenti lehetőségek közül. A megjelölt problémák mindösszesen a gazdák 22,8%-a számára zavaróak, és közülük (n=141) is csak 44,7% kért segítséget a probléma megoldásának érdekében. Azok között, akiket nem zavar kutyájuk bármilyen fokú agresszív magatartása (n=478), 29,1% nyilatkozott arról, hogy mégis fordult tanácsért.

Azon gazdák, akik megkerestek bárkit a kutya agresszió problémája kapcsán (n=202), legfőképpen kutyaiskolát (36,6%) és kiképzőt (34,7%) választottak, 32,2% más kutyatartó tanácsát kérte ki, illetve 29,7% az interneten tájékozódik, 18,8% pedig baráttól vagy ismerőstől kérne segítséget. Az állatorvostól történő segítségkérés 27,2%-kal csak az ötödik választás a gazdák körében, azonban agresszió kapcsán már kicsit magasabb arányban, 12,9%-ban keresnek fel viselkedésterapeutát. A tenyésztő tanácsának kikérése ez esetben is alacsony, mindössze 4,5%.

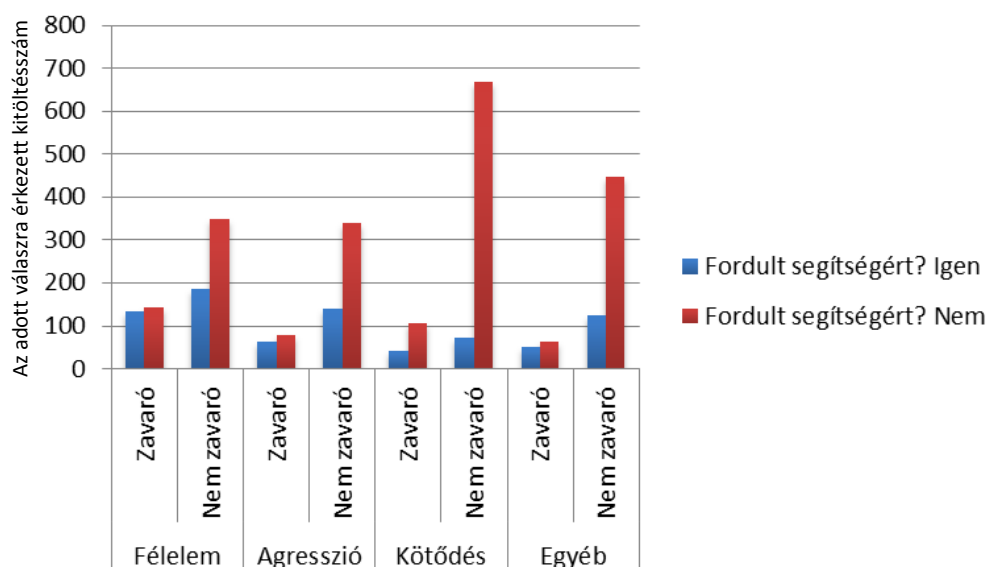
A **kötődési** gondok feltérképezésénél a következő lehetőségek voltak biztosítva: gazda követése, figyelemfelhívó viselkedés; egyedül hagyva az állat vonyít, destruktív vagy vizelet-, bélsárürítés, akár hányás jelentkezik; illetve a gazda hazaérkezésekor intenzív üdvözlő viselkedést mutat. Ezek közül legalább egyet megjelöltek 891 kutya esetén. A szeparációs problémával összefüggő jelek csak a gazdák 16,7%-a számára zavaróak (n=149), illetve akik számára zavaróak is, mindössze 28,2% kért segítséget, hogy megszüntesse a tüneteket. Azok közül, akiket nem zavart kutyája kötődéssel kapcsolatos viselkedése (n=742), 9,8% mégis igénybe vett valamilyen segítséget.

Akik tanácsért fordultak (n=115), 40,9%-ban kutyaiskolát, 40,0%-ban kiképzőt jelölték meg forrásként, 31,3%-ban választották más kutyatartók tanácsát, illetve az internetes tájékozódást. Állatorvost 23,5%-ban, barátot vagy ismerőst 16,5%-ban, viselkedésterapeutát 10,4%-ban, illetve tenyésztőt 5,2%-ban keresnek fel a tulajdonosok.

Az **egyéb** kategória foglalta magába a mániás, kényszeres viselkedés elemeket – például a lábvégek és a szőr nyalogatása, rágása; a körben járkálás, farok- és fényárnyékkergetés, láthatatlan legyek kapkodása és az intenzív ornyalogatás. Emellett belekerült a ledermedés, a túlzott szexuális viselkedés; illetve a kontroll problémák is – úgymint az ásás, szökés, túlzott mértékű vagy indokolatlan ugatás, valamint a pórázon történő sétáltatás nehézségei. Ezek közül legalább egy jellemző volt 686 kutyára, amelyek közül a gazdák csak 16,6%-ot nyilvánítottak számukra zavarónak (n=114), de csak az esetek kevesebb, mint felében (44,7%) kértek a megoldásra irányuló segítséget.

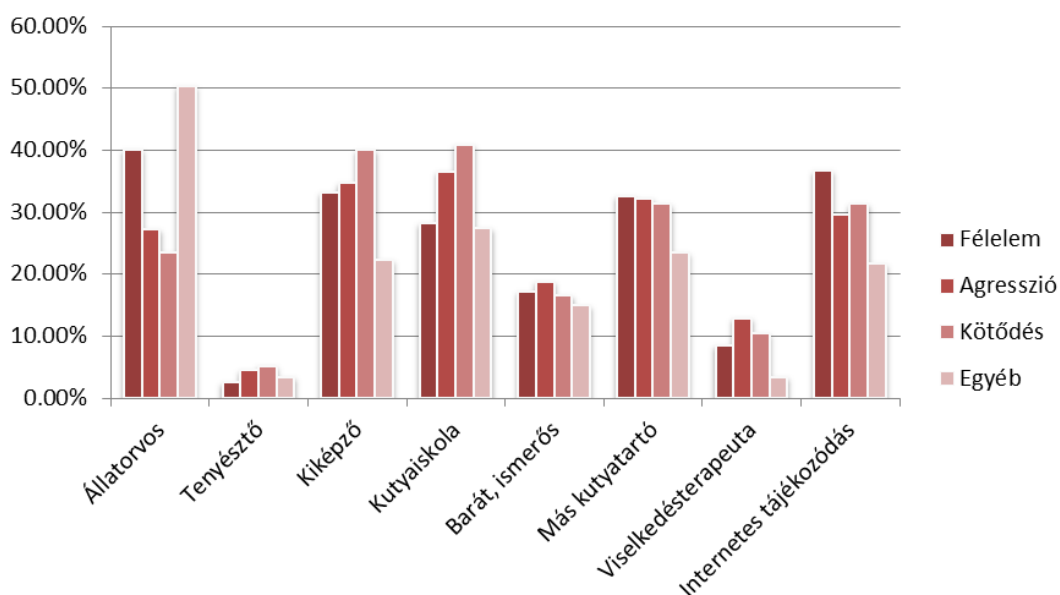
A fent részletezett négy viselkedéscsoport összehasonlítását a *11. ábra* mutatja be a gazdák szemszögéből. Látható, hogy leginkább a félelmi problémák zavaróak a gazdák számára és e gondok megoldására irányuló segítségkeresés a leggyakoribb. Emellett az is látható, hogy a kötődéssel kapcsolatos problémák kimagaslóan nem jelentenek problémát a gazdák számára és nem is gondolják úgy, hogy változtatni kellene rajta.

11. ábra: A jelenlévő viselkedési problémák zavaróak-e, fordultak-e segítségért

Összesen a válaszadók negyede (25,5%) keresett fel tanácsadót (n=175), amely személy ez esetben 50,3%-ban állatorvos volt. 27,4%-ban kutyaiskolát, 23,4%-ban más kutyatartót, 22,3%-ban kiképzőt, 21,7%-ban az internetet jelölték meg választott pontként. Továbbá 14,9%-ban barátot vagy ismerőst, illetve 3,4%-ban viselkedésterapeutát vagy tenyésztőt kerestek fel a válaszadók. A 12. ábra segítségével összehasonlíthatjuk, hogy a különböző viselkedés problémák esetén kihez fordulnak segítségért legszívesebben a gazdák. Látható, hogy az állatorvost nagy arányban keresik fel a viselkedés probléma megoldásának érdekében – Sántori 2007-es felmérése során még csak a kitöltők 2,0%-a fordult agresszió problémával állatorvoshoz, mely szám mára 27,2%-ra növekedett. Emellett népszerű választás a kutyakiképző és –iskola is, illetve más kutyatartókkal történő konzultáció is. Ami napjainkban nagy kihívást jelenthet, hogy a tulajdonosok sokszor az interneten tájékozódnak először, mely során sok téves információhoz jutnak, és a szakszerűtlen tanácsoknak köszönhetően akár súlyosbodhat is egy-egy probléma. Bár a kutyák negyede tenyésztőtől származik, érdekes módon mégis elenyésző azon gazdák száma, akik kikérik a későbbiekben a tenyésztő tanácsait.

12. ábra: A gazdák által választott segítség forrása a különböző viselkedés problémák esetén

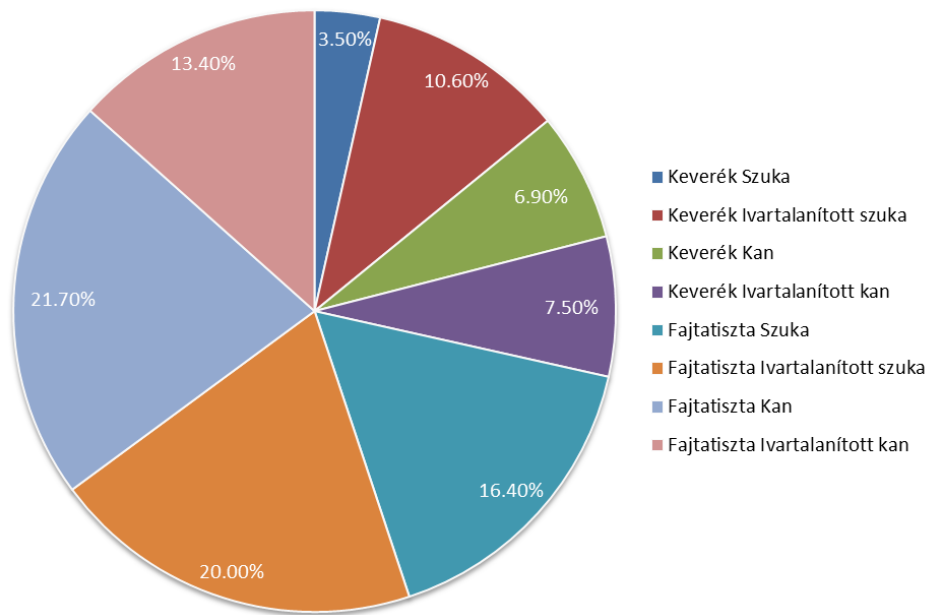
4.2. Az idősödő kutyák és viselkedés problémáik

Amint arról már a szakirodalmi áttekintésben szó esett, a kutyák viselkedésének fejlődésében és változásában is nagy szerepet játszik a fajta genetikai adottsága, a kölyökkori emlékek, valamint a pillanatnyi környezete és egészségi állapota is.

Először a rendelkezésre álló demográfiai adatokat ismertetem.

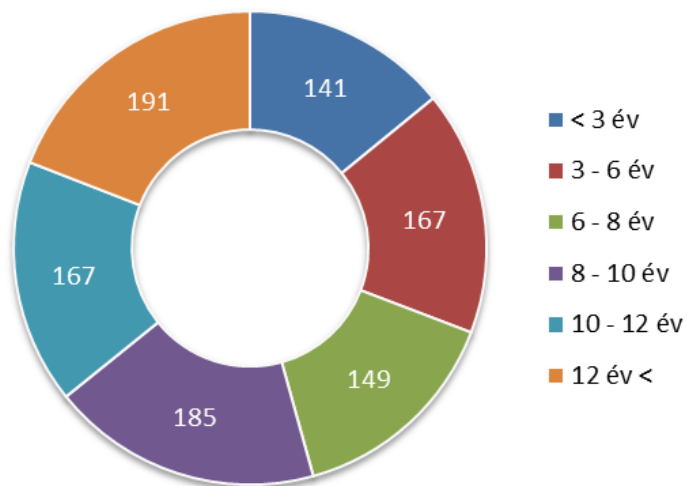
Az *1000 kutyára* kitöltött kérdőívben döntő többségben (71,5%) fajtatiszta kutyák szerepelnek, mindössze 28,5% a keverékek aránya. A nemek aránya nagyjából megegyezik, 50,5% a szuka, valamint 49,5% a kan. A felmérésben szereplő kutyák kicsit több mint a fele, 51,5% ivartalanított, míg a nemeket külön szemlélve a szukák között 60,6% van ivartalanítva, míg kanok esetén csak 42,2%. Azonban ez az ivartalansági ráta már nagyon jónak számít, hiszen egy 2007-es felmérésben még csak a kutyák 5%-a volt ivartalanítva (Sátori, 2007b), ami arra utalhat, hogy a beavatkozás számos előnyét előtérbe helyezve a kockázatokkal szemben, egyre több gazda dönt a mára rutinműtétnek számító ivartalanítás elvégzése mellett. A 13. ábra prezentálja a fajtatiszta és keverék kutyák eloszlását a nem és ivari státusz alapján.

13. ábra: A kutyák aránya fajta, nem és ivari státusz alapján

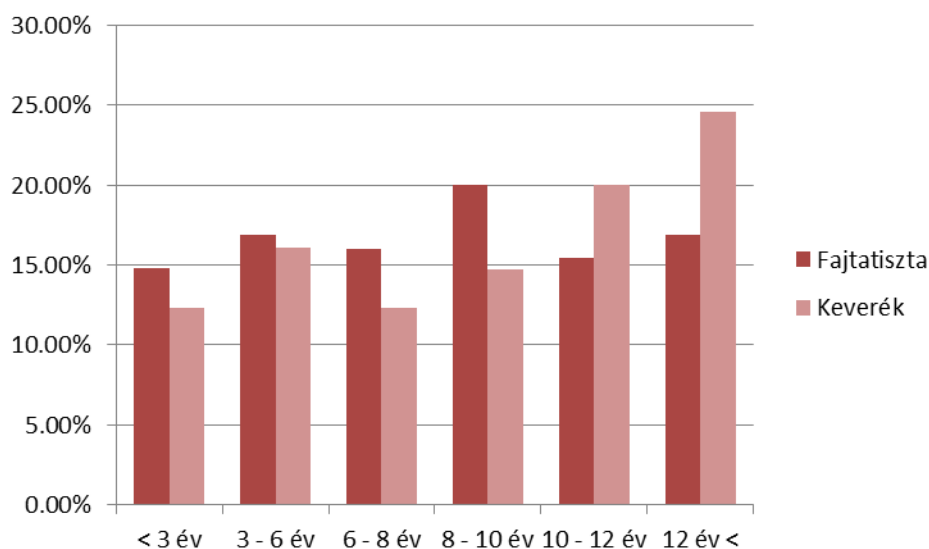
Hat korcsoportot alkottam, mely felosztást Wallis és munkatársai (2018) kutatásából adaptáltam: 3 éven aluliak, 3-6 év, 6-8 év, 8-10 év, 10-12 év közöttiek, valamint 12 éves kor felettiak csoportja. Az egyes korcsoportokba tartozó kutyák száma a 14. ábrán van feltüntetve.

14. ábra: A kutyák száma korcsoportonként

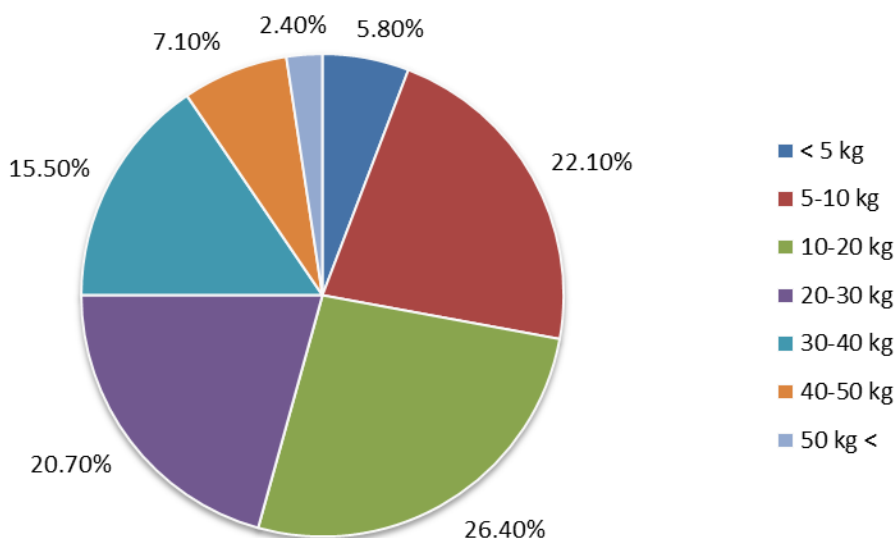
Fajtatiszta kutyákat tekintve nagyjából megegyezik a korcsoportonkénti eloszlás, azonban a 15. ábrán a keverék kutyák esetében növekvő tendencia látható az idősödő korosztályok irányába.

15. ábra: Fajtatiszta és keverék kutyák korcsoportonkénti aránya

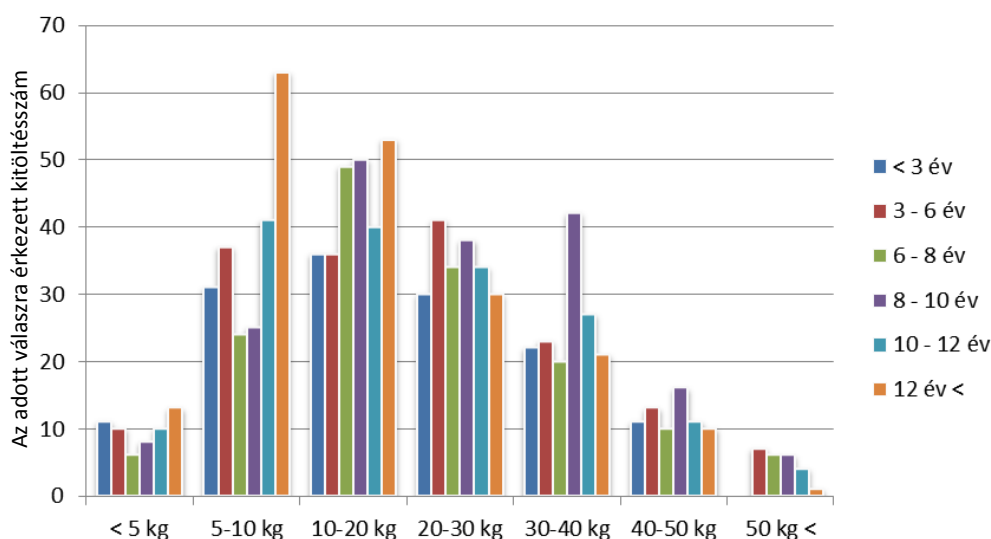
A súlycsoportok közül a 10-20 kilogramm közötti kutyák képviselték a legmagasabb értéket, 26,4%-ban vannak jelen a felmérésben. Őket követi 22,10%-kal az 5-10 kilogramm közötti, majd a 20-30 kilogrammos kutyák csoportja 20,7%-kal, végül a 30-40 kilogramm közöttiek 15,5%-kal. Az 5 kilogramm alatti, a 40-50 kilogramm közötti, valamint az 50 kilogramm feletti kutyák együttesen tesznek ki 15,3%-ot (16. ábra).

16. ábra: A kutyák súly szerinti eloszlása

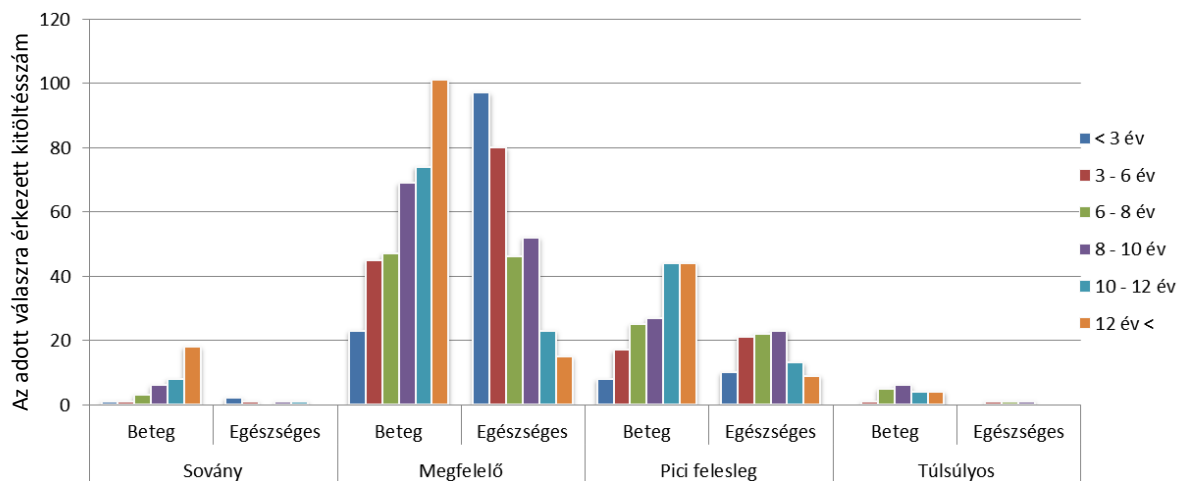
A 17. ábra prezentálja hogyan alakul a testsúly függvényében az életkor. Az életkor előre haladásával, illetve a 10-20 kilogrammos csoporttól kezdve a testsúly növekedésével látható egyfajta csökkenő tendencia a kutyák számában, jelenlétében.

17. ábra: A testsúly és életkor összefüggése

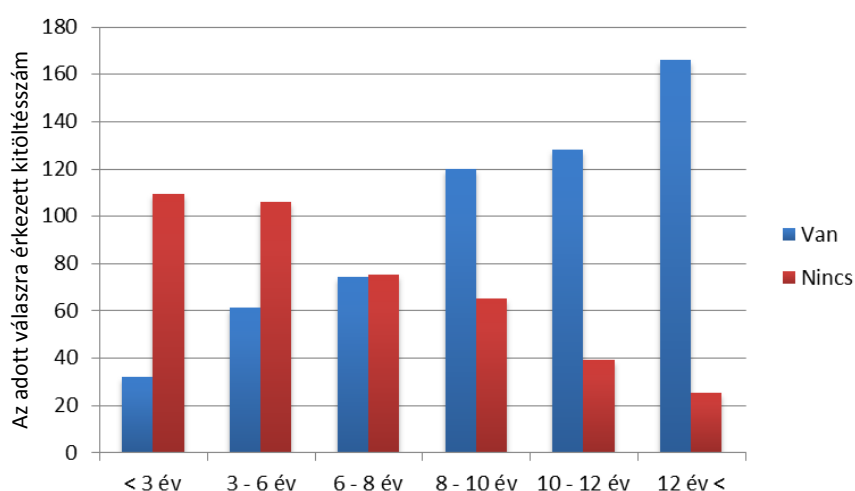
Bár a gazdák jellemzően alábecsülik kedvencük kondícióját (Wallis et al., 2018), mégis arra kértem őket, hogy ítéljék meg kutyájuk testalkatát. A döntő többség, 67,2% úgy nyilatkozott, hogy megfelelő, az eb méretéhez ideális a testsúlya, kondíciója. A válaszadók 26,3%-a úgy ítélte meg, hogy kutyája jól táplált, ám kevés felesleggel rendelkezik; és mindössze 4,2%-uk soványnak, illetve 2,3%-uk túlsúlyosnak találta állatát. A 18. ábra szemlélteti az egyedeket korcsoportonkénti bontásban, aszerint, hogy adott kondíció mellett van-e valamilyen betegségük. Az ábráról leolvasható, hogy a kor előre haladásával, kondíciótól függetlenül megnő a betegségek jelenlétének gyakorisága, egyre kevésbé mondhatóak az idős kutyák egészségesnek. A két szélső kondíció paraméternél az is látható, hogy a beteg egyedek jóval nagyobb részt képviselnek. A sovány egyedek között (n=42) 88,1% a beteg, a túlsúlyos kategóriában (n=23) pedig 87,0% a betegek aránya.

18. ábra: A kondíció és az egészség összefüggése korcsoportonként

A kutyák 58,1%-ának van valamilyen állandó betegsége, a 19. ábra pedig szemlélteti, hogy a kor előre haladásával egyre nagyobb valószínűséggel szenved az állat egy vagy több betegségben. A 3 év alatti korosztályban (n=141) még csak 22,7%, a 6-8 éves korcsoportban (n=149) már az egyedek fele (49,7%), 12 éves kor felett (n=191) pedig már 86,9% minősül betegnek. Ezek az értékek korrelálnak Wallis és munkatársai (2018) eredményeivel: úgy találták, hogy 1207 kutya 60,6%-ának van valamilyen egészségügyi panasza; az 1-3 évesek körében a kutyák 51,0%-át, a 12 évnél idősebbeknél pedig már 95,0%-ot minősítettek a „nem egészséges” kategóriába.

19. ábra: A betegségek jelenléte korcsoportonként

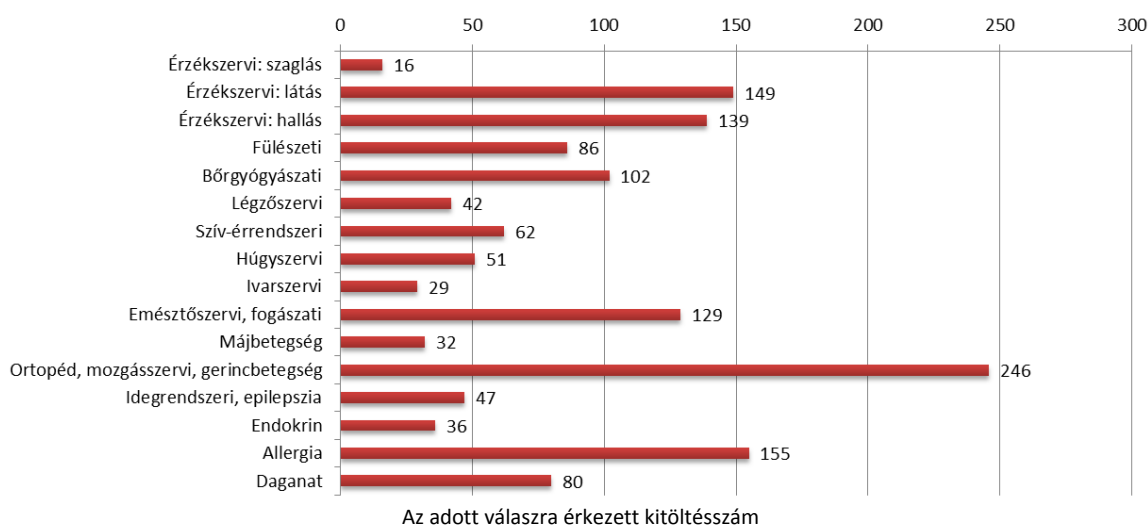

A beteg egyedek (n=581) körében az egyes betegségek jelenlétét a 20. ábra szemlélteti. A kutyák legnagyobb számban, 42,3%-ban valamilyen ortopéd, mozgásszervi vagy gerincbetegséggel érintettek. A beteg kutyák körülbelül negyede allergiás (26,7%), látása gyengült (25,6%), hallása gyengült (23,9%) vagy éppen emésztőszervi, fogászati problémával küzd (22,2%). Jelentős részt képviselnek még a bőrgyógyászati (17,6%) és fülészeti betegségek (14,8%), valamint a daganatos elváltozások (13,8%) is. Előfordul továbbá szív-érrendszeri (10,7%), húgyszervi (8,8%), idegrendszeri (8,1%), légzőszervi (7,2%), endokrin (6,2%), máj eredetű (5,5%), valamint ivarszervi (5,0%) megbetegedés is, illetve a szagló funkció gyengülése (2,8%).

Az összes (n=1000) kutya 36,0%-a kap a betegségére állatorvos által felírt gyógyszeres kezelést, melyből 20,5% állandó jelleggel, 15,5% pedig időnként. A beteg kutyák (n=581) 62,0%-a nem részesül kezelésben – ez a magas arány valószínűleg annak is köszönhető, hogy szerepelnek a listában olyan betegségek is, melyek gyógyszeresen nem kezelhetők, azonban azt sem zárhatjuk ki, hogy az állatgyógyászati készítmények drágasága miatt nem jut rá lehetőség.

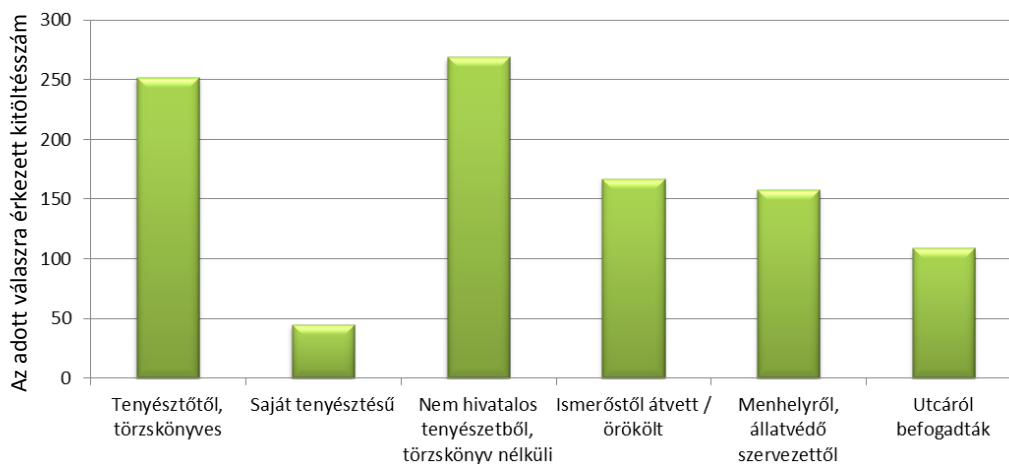
Érdekelt még, hogy a felmérésben szereplő kutyák milyen arányban estek át 4 hónapos koruk előtt bármilyen betegségen. A kutyák többsége (68,7%) nem betegedett meg fiatal korában és mindössze 6,3%-ról tudják biztosan, hogy szenvedett valamilyen kölyökkori betegségben. A kutyák negyedénél (25,0%) a gazdák nem tudták megmondani, hogy volt-e fiatakorában egészségügyi problémája, ami valószínűleg a menhelyről vagy utcáról befogadott, illetve örökölt kutyák esetén fordulhatott elő, mikor a kutya eleve felnőttként került jelenlegi gazdájához.

20. ábra: A különböző betegségek előfordulási gyakorisága

A kutyák nagyjából negyede, 25,2% tenyésztőtől származó törzskönyves, míg 26,9%-uk nem hivatalos tenyészetből való, törzskönyv nélküli, 4,5% pedig saját tenyésztésű. A kedvencek 16,7%-át ismerőstől vették át vagy örökölték, 15,8%-át menhelyről vagy állatvédő szervezettől hozták el, illetve 10,9%-át az utcáról fogadták be.

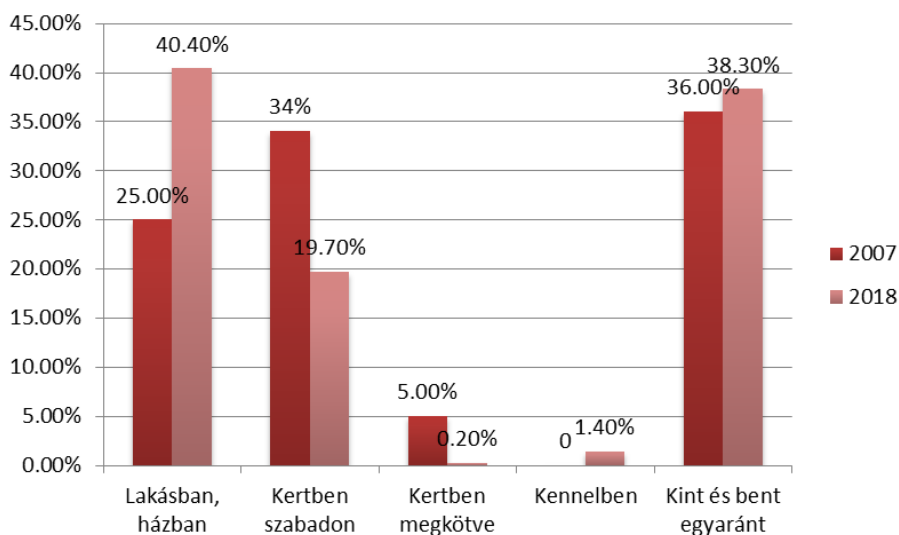
21. ábra: A kutyák származási helye

A kutyák 55,5%-a az anyjától való elválasztás óta él gazdájával, 7,2% pedig már születésétől kezdve. Ezen felül a felmérésben szereplő kutyák 13,8%-a 5-10 éve, 10,4%-a több mint 10 éve, 8,1%-a 2-5 éve, 3,4%-a 1-2 éve, 1,3%-a fél-egy éve, valamint 0,3%-a kevesebb, mint 1 hónapja került a gazdájához.

A tulajdonosok 40,4%-a a lakásban vagy házban, 19,7% a kertben szabadon tartja kedvencét, 38,3% pedig kint és bent egyaránt. Mindössze a kutyák 1,4%-át tartják kennelben, illetve 0,2%-át a kertben megkötve. A 22. ábrán saját felmérésem kapott értékeit vetettem össze Sátori 2007-es eredményeivel, melyből kiderül, hogy ma több kutyát tartanak lakásban, mint kertben, míg 2007-ben az ellenkezője volt tapasztalható. A kutyatartási kultúrában az elmúlt 11 év alatt bekövetkező számottevő változás talán annak köszönhető, hogy manapság egyre többen tartják társnak, családtagnak kedvencüket, így sokszor beengedik a lakásba akkor is, ha egyébként kertben tartják. Továbbá vélhetően az 1998. évi XXVIII. törvény 5. § (2)-ának hála – mely kimondja, hogy a megkötve tartott vagy mozgásában egyéb módon korlátozott állat számára is biztosítani kell a zavartalan pihenés és a sérülésmentes mozgás lehetőségét – szinte nullára csökkent a kertben megkötve tartott kutyák száma.

22. ábra: Tartási helyek aránya 2007-ben és 2018-ban

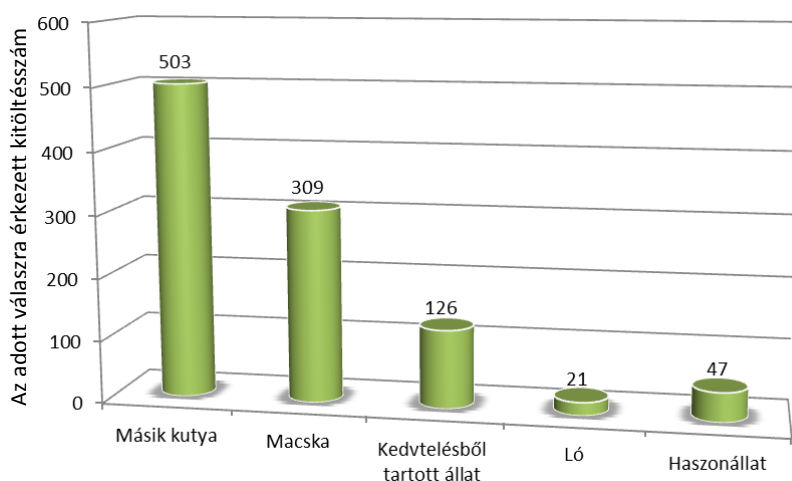

Érdekelt, hogy él-e a kutyákkal egy háztartásban 10 évnél fiatalabb gyermek, illetve 65 évnél idősebb felnőtt. 16,2%-ban nyilatkoztak úgy, hogy van kisgyermek a családban – ebből 103 egyke, 44 testvérpár, illetve 15 esetben hármastestvérek. Idős emberek aránya a családokban valamivel nagyobb volt (26,1%), melyből 178 esetben egy fő, 74 családban két fő, illetve 9 családban három idősebb személy él egy háztartásban a kutyával.

Az emberi jelenlét mellett fontos a kutyák más állatokkal való kontaktusa is. Az esetek döntő többségében, 71,6%-ban tartanak más állatot is kutyájuk mellett az emberek. A gazdák 70,3%-a másik kutyát, 43,2%-uk pedig macskát tart, 17,6%-ban előfordulnak a kedvtelésből tartott állatok – például nyúl, tengerimalac, díszmadár vagy hüllő – is. A kutyák mindösszesen 4,7%-a érintkezik haszonállatokkal, illetve 2,1%-uk lóval (23. ábra).

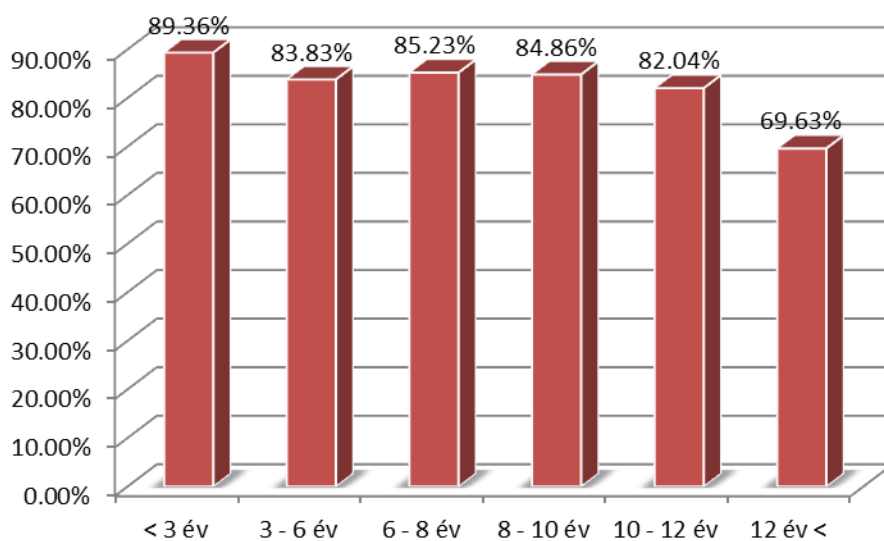
Az együtt tartott fajtársak (n=503) kevés esetben, jelen felmérés alapján csak 17,7%-ban állnak valamilyen rokoni kapcsolatban – anyja, kölyke vagy alomtársa. A kérdőív tárgyát képező egyeddel együtt élő másik kutya jellemzően felnőtt korú (62,0%), az esetek negyedében egy új kölyök (24,5%), 20,7%-ban pedig egy idős állat.

23. ábra: A kutyával együtt tartott állatok száma

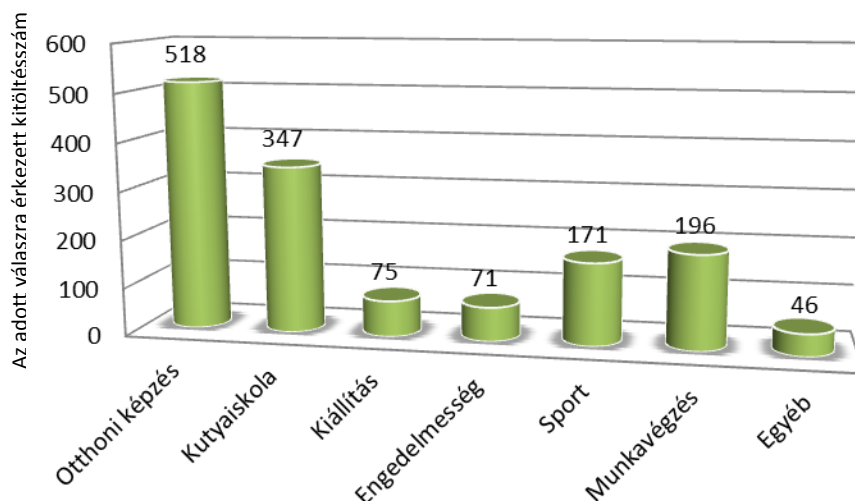

Kíváncsi voltam, hogy képezik-e a gazdák kutyáikat, és amennyiben igen, milyen céllal, mértékben. Kiemelkedően sokan, a tulajdonosok 82,0%-a jelölte meg, hogy valamilyen szinten tanítja kutyáját. A 24. ábrán a legidősebb kutyák kivételével a korcsoportok között csak kisebb eltérés látható, legnagyobb arányban, 89,36%-ban a 3 év alatti kutyák részesülnek képzésben, ami az idősödéssel némiképp csökken, majd a 12 év feletti kutyák esetében 69,63%-ra esik vissza a foglalkozás. A gazdák több válasz lehetőséget is megjelölhettek azzal kapcsolatban, hogy milyen képzésben részesítik kutyájukat, melynek eredményét a 25. ábra szemlélteti. A legtöbben, 63,2%-ban otthon tanítják állatukat, 42,3% pedig kutyaiskolába hordja. 23,9% munkavégzés, 20,9% sportolás, 9,1% kiállítás, 8,7% engedelmisség céljából képzik állatát.

24. ábra: Korosztályonként a képzés megléte

25. ábra: A képzés jellegének megoszlása

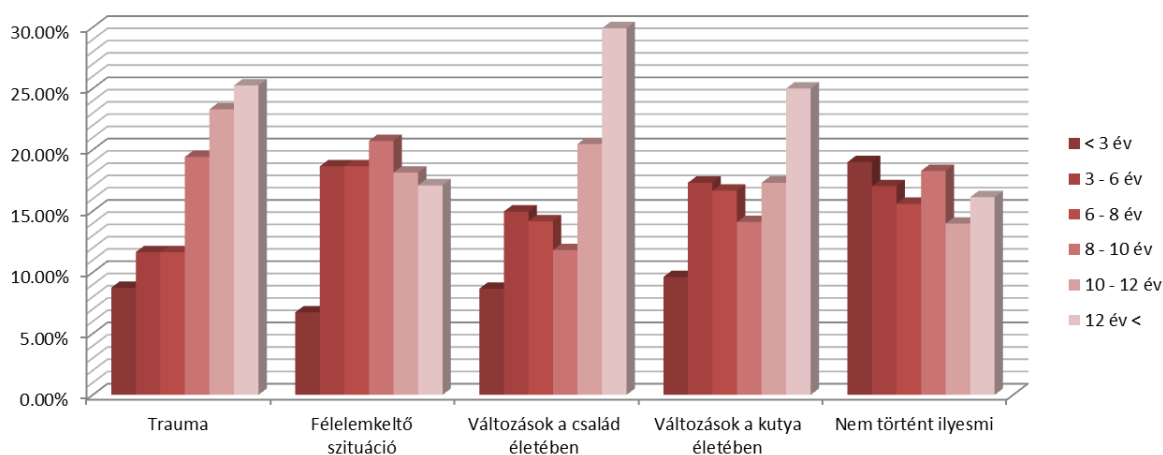

Szerettem volna megtudni, hogy a felmérésben szereplő kutyák élete során történt-e olyan esemény, melyet a viselkedésük megváltozása követett. Négy nagy csoport szerepelt a kérdések között, a válasz lehetőségekből többet is jelölhettek a gazdák. Az első kategória magába foglalta a baleset, trauma, súlyosabb betegség, műtét vagy akár hosszabb kórházi tartózkodás témaköreit. Ez a többféle testi eredetű események csoportja 10,3%-ban fordult elő a beérkezett válaszok között. A második csoportot a különböző félelemkeltő szituációk fedték le – például a közlekedési eszközök, hangos, csattanó zajok, vihar vagy agresszív állattal való találkozás – mely 19,3%-ban fordult elő a felmérésben szereplő kutyák körében. A harmadik kategória ölelte fel a család életében bekövetkező változásokat. A kutyák 12,7%-a tapasztalt meg például új otthonba költözést, gyermek születését vagy akár

a számára kötődési személy elköltözését, halálát. A negyedik csoportban szerepeltek azok a változások, melyek közvetlenül a kutya életére lehetnek kihatással. Ilyen lehet a napi rutin módosulása, új állat érkezése vagy a korábbi társ betegsége, halála. Ezt az utolsó kategóriát a kutyák 15,6%-ánál tapasztalták. Mindazonáltal, a kutyák több mint felénél (55,8%) a fentebb felsorolt események egyikét sem jelölték meg.

A különféle életeseményeket korcsoportok szerinti eloszlásban a 26. ábra mutatja be. Látható, hogy a kor előre haladásával megnő a trauma és a változások nyomán bekövetkező viselkedés módosulásának aránya. A félelemkeltő szituációk és következményei minden korosztályban hasonló mértékben fordulnak elő.

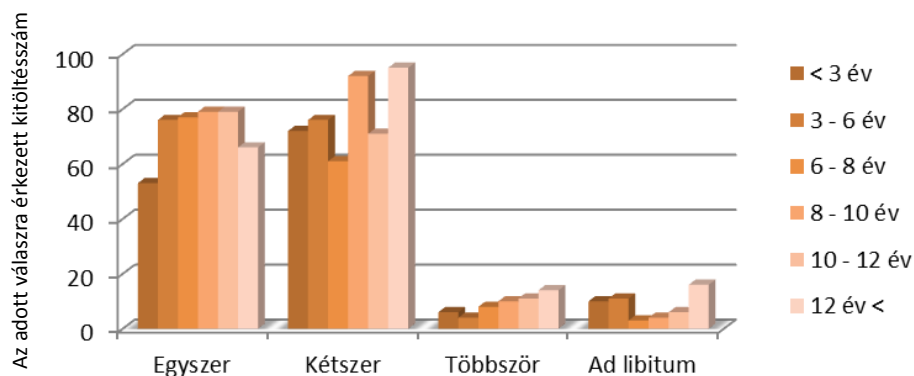
26. ábra: Életesemények aránya a kor függvényében

Táplálkozás témakörében érdekelt, hogy naponta hányszor és mikor kapnak enni a kutyák, milyen az étvágyuk, illetve előfordul-e ezzel kapcsolatos viselkedési probléma.

A gazdák jellemzően napjában kétszer (46,7%) vagy egyszer (43,0%) etetik kutyájukat. Néhány esetben kettőnél is több részre osztják az etetést (5,3%), illetve van olyan állat, amely egész nap saját beosztása szerint, *ad libitum* ehetsz (5,0%). Érdekelt, hogy van-e eltérés korosztályonként az etetési szokásokban. A 27. ábrán látható, hogy a legfiatalabb, a 8-10 éves kor közötti és a legidősebb csoport tagjait inkább naponta kétszer etetik, továbbá az is, hogy a kor előrehaladásával tovább emelkedhet az etetési alkalmak száma.

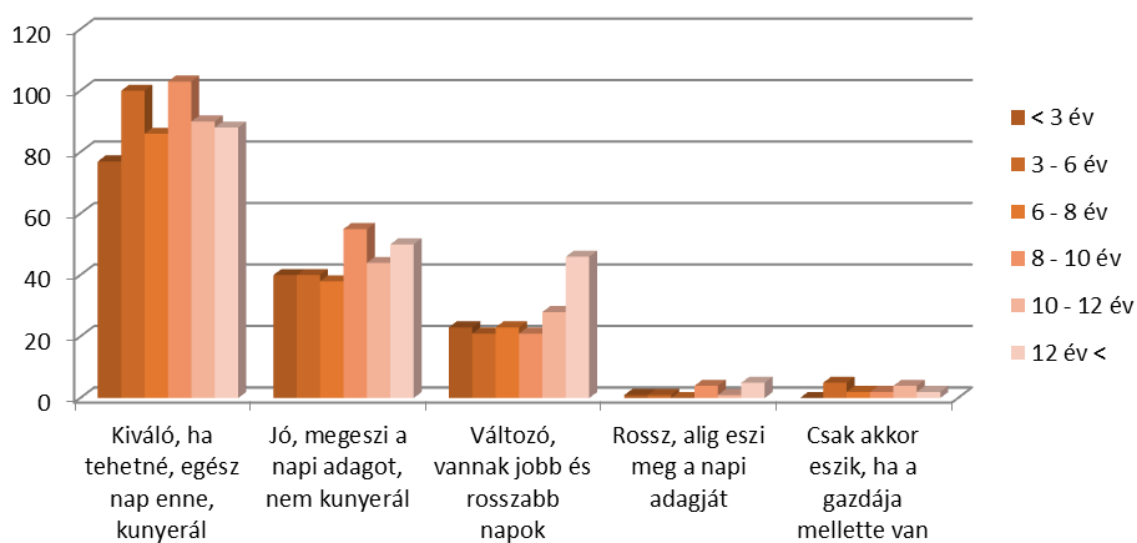
27. ábra: A napi etetések számának eloszlása korcsoportonként

A kutyák majdnem fele, 45,4%-a reggel és este kap enni, 39,0% pedig csak este. Emellett 6,3%-ban napjában többször, de lehetőleg ugyanakkor, 5,6%-ban csak reggel etetik meg a kutyákat, 3,7%-ban azonban változó időben kerítenek rá sort. A kizárólag reggeli etetés alacsony arányát magyarázhatja, hogy a munkába való készülődés során kevesebb ideje marad az embereknek a kutyájukkal kapcsolatos teendők elvégzésére.

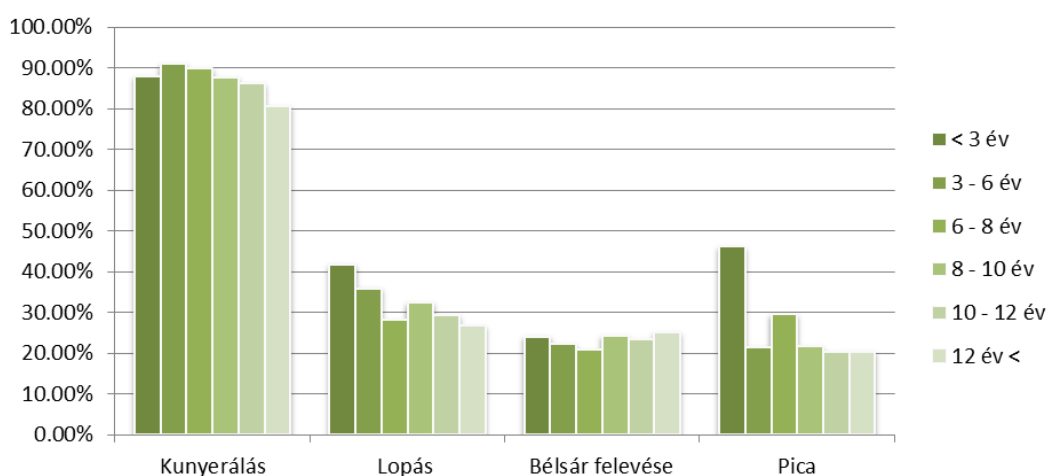
A felmérésben szereplő kutyák 54,4%-ának kiváló az étvágya, akár egész nap enne, kunyerál. 26,7%-uk jó étvággal megeszi a napi adagot, nem kunyerál. 16,2%-nak változó az étvágya jobb és rosszabb napokkal, 1,2% alig eszi meg a napi adagját, illetve 1,5% szinte csak gazdája jelenlétében hajlandó enni. Korcsoportonként hasonló az étvágy különböző jellegének aránya. A 12 éves kor feletti kutyák körében nagyobb számban fordul elő a változónak vagy rossznak minősített étvágy a többi korosztályhoz viszonyítva (28. ábra). Emellett összevetettem, hogy abban az esetben, ha a kutya szenved valamilyen betegségben, hogyan alakul az étvágya. Betegség esetén – melyben az érzékszervi problémák is szerepelnek – a kutyák 51,8%-ának kiváló, 27,3%-ának pedig megfelelő az étvágya. 17,9% esetében válaszoltak úgy, hogy változó, 1,5%-nak pedig rossz az étvágya, illetve a kutyák 1,5%-a csak a gazdája társaságában eszik.

28. ábra: Az étvágy korcsoportonkénti jellege

A táplálkozással összefüggő viselkedésproblémák közül a kunyerálás igen nagy mértékben, 87,0%-ban fordul elő, emellett az idegen tárgyak felevése, más néven *pica* is nagy arányban, a kutyák 74,2%-ára jellemző. 32,1% különböző tárgyakat – például ételt vagy ruhát – lopkod, 23,4% pedig bélsarat eszik fel. Korcsoportonként hasonló a különböző problémák eloszlása, azonban a lopás, valamint a különböző tárgyak felevése a legfiatalabb korcsoportban gyakrabban fordul elő, ami talán az ismeretlen, új tárgyak iránti fiatalkori kíváncsiságnak tudható be (29. ábra). Továbbá, minden ebben a kategóriában szereplő viselkedés gond esetén 53,5-59,5% közötti arányban a kutyák szenvednek valamilyen betegségben, amely szintén közrejátszhat a probléma kialakulásában.

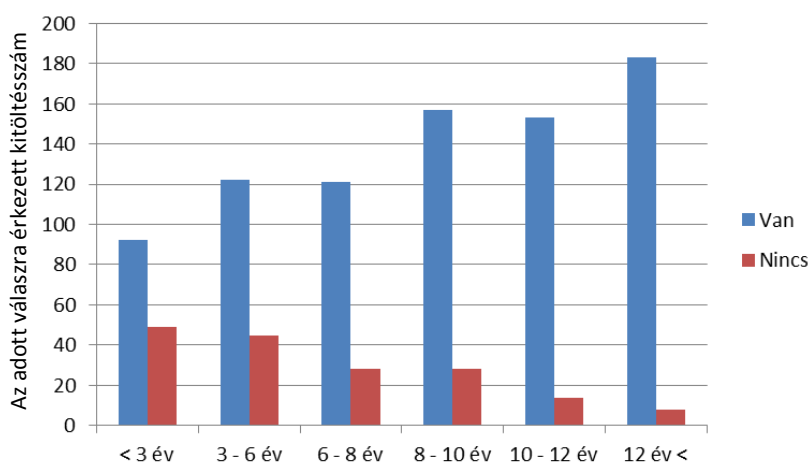
29. ábra: A táplálkozással kapcsolatos viselkedés zavarok korcsoportonkénti gyakorisága

Végezetül az egyes viselkedési problémák jelen felmérésben lévő előfordulását mutatom be. A különféle viselkedési elemek nem számítanak egymást kizáró tényezőnek, egy állat esetén több probléma jelenlétét is megjelölhették a gazdák.

Először a kutyák aktivitásbeli változásaira voltam kíváncsi, melyek javarészt a kognitív diszfunkciós szindróma tünetei is lehetnek. Összességében a kutyák 82,8%-ában fordul elő a később felsorolásra kerülő változások egyike. A 30. ábrán látható, hogy a kor növekedésével egyre nagyobb arányban fordulnak elő a viselkedéses tünetek (n=828): a legfiatalabb korcsoportban 11,1%-ban, majd növekvő tendenciát követve a legidősebbek esetén már 22,1%-ban voltak jelen a beérkezett válaszok alapján.

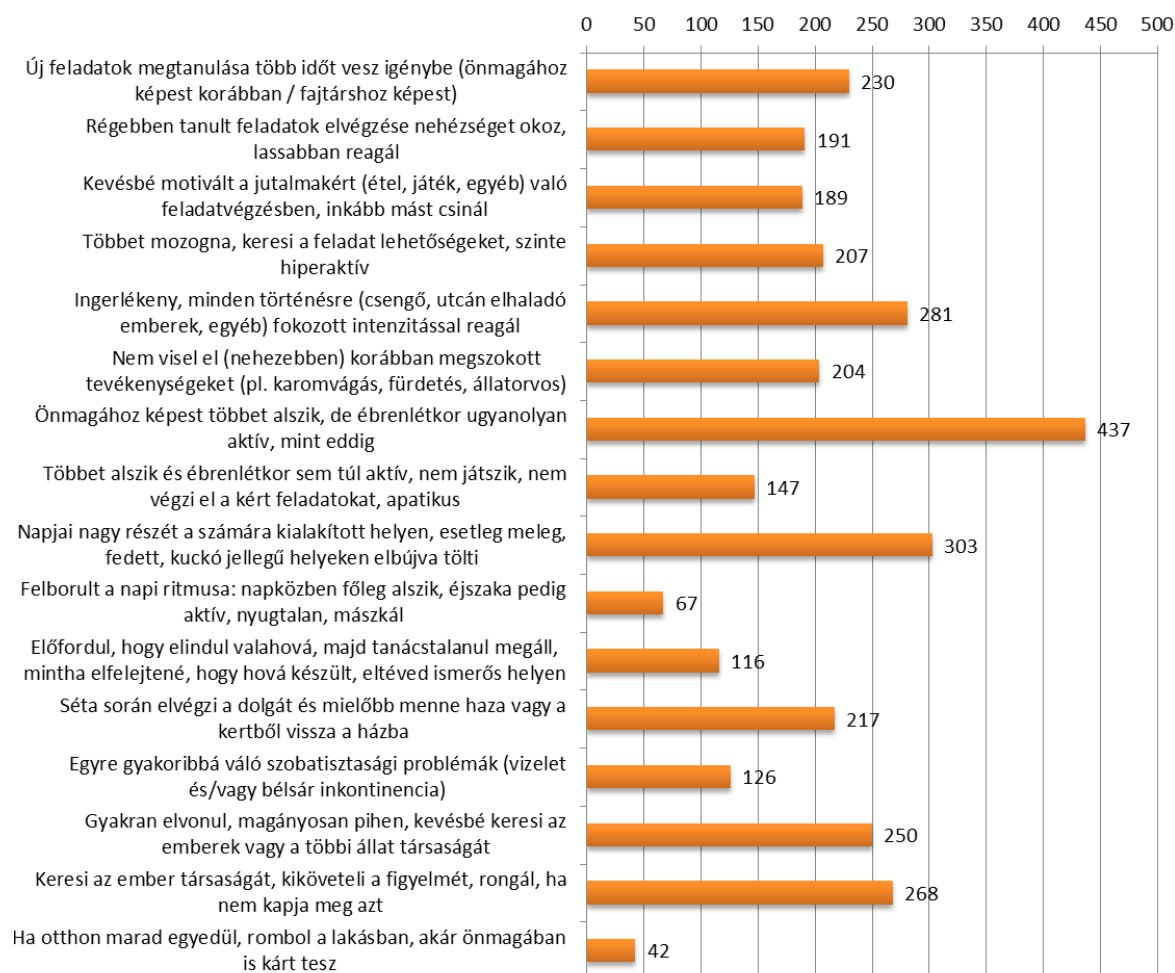
30. ábra: Az aktivitásbeli változások korcsoportonkénti jelenléte

A legnagyobb mértékben, 52,8%-ban tapasztalták a változások között (n=828), hogy bár többet alszik az állat, ébrenlétkor ugyanolyan aktív, mint korábban. 36,6%-ban jelezték, hogy az állat napközben leginkább a saját, kuckószerű fekhelyén szeret tartózkodni. 17,8% már ébrenlétkor sem túl aktív, 8,1% esetben pedig a felborult napi ciklusról nyilatkoztak. A kutyák 33,9%-a ingerlékeny, fokozott intenzitással reagálnak minden eseményre, 25,0% szinte hiperaktív, 24,6% pedig nem visel el korábban megszokott tevékenységeket, mint például kozmetikázást. 30,2% gyakran elvonul, kevésbé keresi az emberi kontaktust, 32,4% azonban fokozottan keresi az ember közelségét, figyelmét, annak hiányában akár rongál is. 5,1%-ban az otthon egyedül hagyott kutyák destruktív viselkedést mutatnak. 26,2% nem szívesen marad a kertben, miután végzett a dolgával, 15,2% esetén pedig egyre gyakoribbak az eliminációs problémák. 27,8%-ban nehezebben sajátítanak el új feladatokat, vagy 23,1%-ban pedig a régebben tanult feladatok okoznak nehézséget, 22,8% esetén pedig azt vették észre, hogy az állat kevésbé motivált a

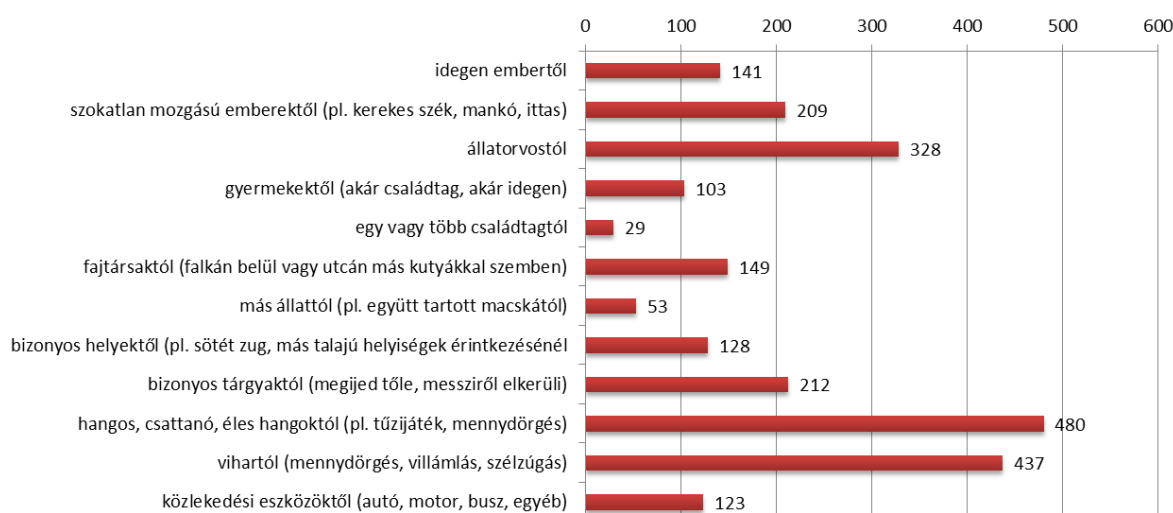
jutalmakért való feladatvégzésben. A kutyák 14,0%-ában előfordul, hogy elfelejti hová indult, tanácstalanul bámul maga elé, vagy éppen eltéved ismerős helyeken. A 31. ábrán látható, hogy az egyes szempontokat hány egyed esetén jelölték be gazdáik.

31. ábra: Az aktivitásbeli változások előfordulása

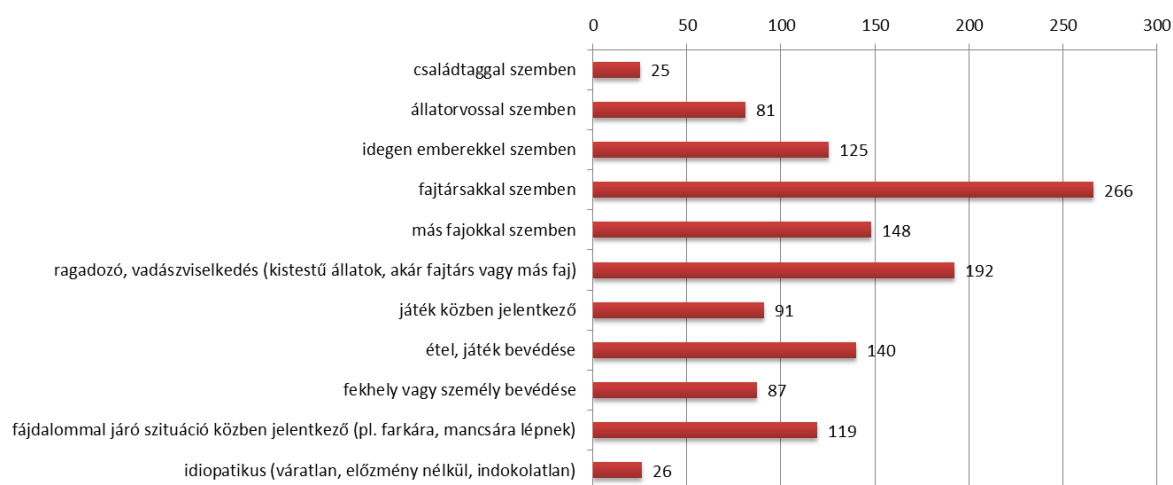
A kutyák 80,9%-a küzd félelemi problémák valamelyikével. Ebben a kategóriában (n=809) a leggyakrabban előforduló probléma a hangos, csattanó, éles hangoktól (59,3%), valamint a vihartól (54,0%) való félelem. A kutyák 40,5%-a az állatorvos, 25,8%-uk szokatlan mozgású emberek, 12,7%-uk gyermekek, míg 3,6%-uk egy vagy több családtag irányába mutat félelmet. 26,2%-uk bizonyos tárgyaktól, 15,8% bizonyos helyektől, 15,2% pedig kifejezetten a közlekedési eszközöktől fél. A fajtársaktól való félelem 18,4%-ban jellemző, míg más állatfajtól csak 6,6% fél. A 32. ábra összefoglalja, hogy az adott félelemi típusokat hány állat esetén jelölték meg.

32. ábra: A félelmi problémák típusainak előfordulása

Valamilyen agresszióproblémát – melybe beleértettük a morgást, vicsorgást és a harapást is – az egyedek 61,9%-a (n=619) mutatott. Legnagyobb arányban a fajtársak ellen (32,9%) irányul, 23,7%-ban ragadozó, vadászviselkedés jelentkezik. 18,3%-ban más fajokkal, 15,5%-ban idegen emberekkel, 10,0%-ban állatorvossal, 3,1%-ban pedig családtaggal szemben fordult elő. Szintén magas arányban fordul elő az étel, játék bevédése (17,3%), illetve a fekhely vagy személy védelme (10,8%), vagy játék (11,2%) kapcsán előforduló agresszió. 14,7%-ban fájdalommal járó szituáció közben jelentkezik, például, ha a farkára, mancsára lépnek; és mindössze 3,2%-ban jelöltek meg idiopátiás – váratlan, indokolatlan, előzmény nélküli – agressziót. A 33. ábrán látható a különféle típusok előfordulása a jelen felmérésben szereplő kutyák körében.

33. ábra: A különböző agresszió típusok előfordulása

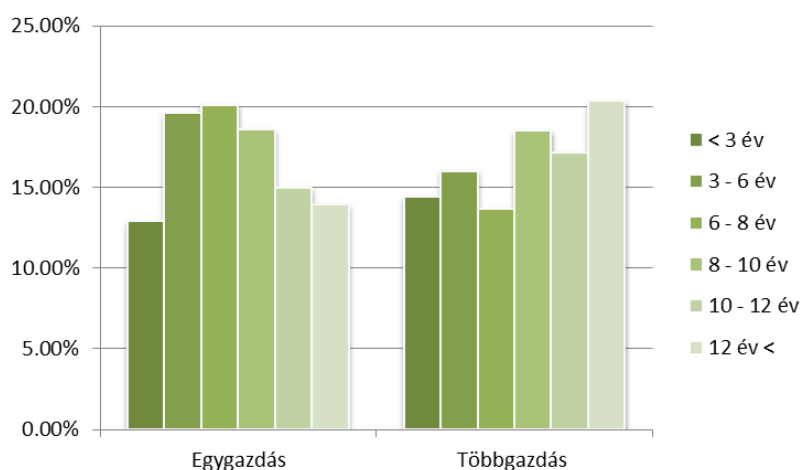
A harmadik csoportban a kötődéssel, szeparációval összefüggő viselkedés zavarok szerepelnek, mely bármelyikében a kutyák 89,1%-a érintett. Ebben a kategóriában (n=891) legnagyobb arányban előforduló magatartás a gazda hazaérkezésekor produkált intenzív üdvözlő viselkedés (74,5%), illetve a gazda követése (67,1%). Emellett a kutyák fele (50,6%) figyelemfelhívó viselkedést mutat. Egyedül hagyva a kutyák 15,9%-a vokális jelzéseket ad, 6,8%-uk destruktív viselkedést mutat, 4,2%-uknál pedig eliminációs problémák jelentkeznek. A 34. ábrán megtekinthető a különböző kötődéssel kapcsolatos elemek megoszlása.

34. ábra: A szeparációs problémák előfordulása

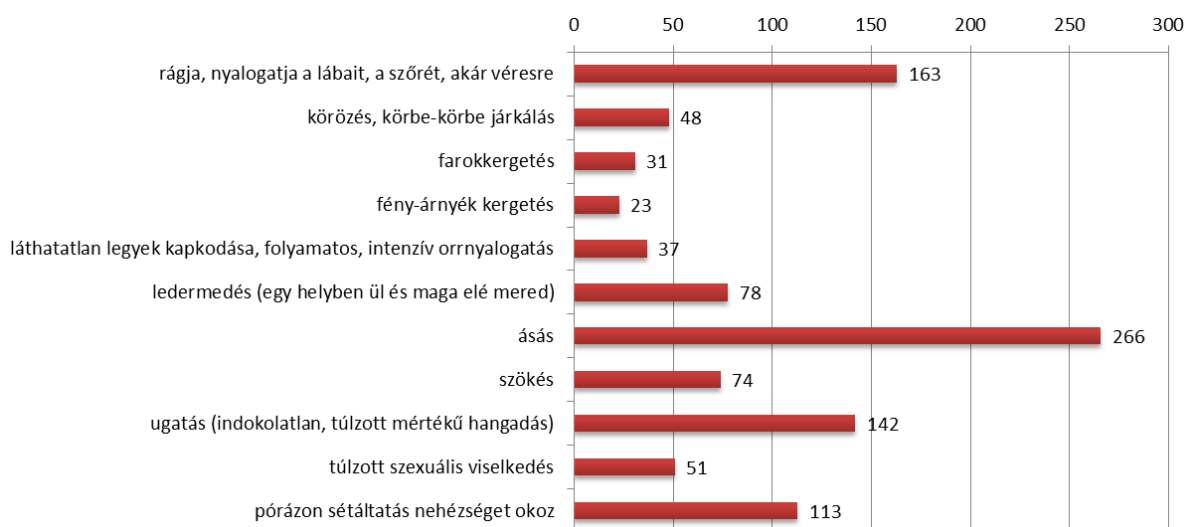
A szeparációs gondok kapcsán érdekelt az is, hogy a kutyák egygazdás (egy személyhez ragaszkodik nagyon, neki engedelmeskedik) vagy inkább többgazdás (családon belül több/minden személlyel jól érzi magát, végrehajtja a kért feladatokat) tulajdonsággal jellemezhetőek-e. A gazdáik szerint a kedvencek döntő többsége (80,6%) többgazdás jellem. A 35. ábrán látható, hogy nagyjából azonos a két jellemző korcsoportok szerinti megoszlása, mégis a kor előrehaladásával enyhe mértékű növekedés látható a többgazdás jellemző javára. Amennyiben figyelembe vesszük a kötődési elemek meglétét is, az derül ki, hogy az egygazdás kutyák esetén némileg nagyobb arányú a szeparációs problémák jelenléte (89,7%), mint többgazdás társaiknál (89,0%).

35. ábra: Az egy- és többgazdás jellemző korcsoportonkénti aránya

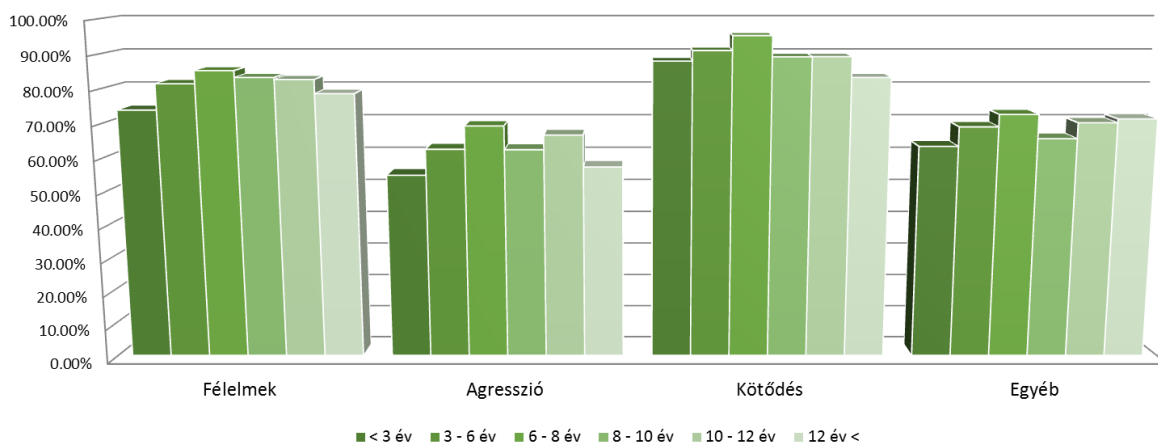
Végül, de nem utolsó sorban az egyéb kategóriába foglalt viselkedés elemeket a kutyák 68,6%-a mutatta. A mániás, kényszeres csoport legkiemelkedőbb problémája 20,1%-kal a lábak és a szőr rágása, nyalogatása volt. Emellett 9,6%-ban jelentkezett láthatatlan legyek kapkodása, 5,9%-ban a körben járkálás, 4,6%-ban fény-árnyék- és 3,8%-ban a fark kergetése. A kutyák 9,6%-ánál fordul elő ledermedés, valamint 6,3%-nál túlzott szexuális viselkedés. A kontroll problémák közül a legjelentősebb 32,9%-kal az ásás, ezt követi az 17,6%-kal az ugatás, a kutyák 14,0%-ánál nehézséget okoz a pórázon sétáltatás, illetve a 9,1%-uk szökik. Az utolsó kategóriában szereplő problémák előfordulását a 36. ábra prezentálja.

36. ábra: Egyéb problémák előfordulása

Lezárásképp, a 37. ábrán a különböző viselkedési problémacsoportok összehasonlítása látható korosztályonkénti szétválasztásban. A különféle gondok javarészt azonos módon oszlanak meg a korcsoportok között. Főként a kötődéssel kapcsolatos és a félelmi problémák vannak jelen legnagyobb arányban a felmérésben szereplő kutyák között, azonban az agressziós és egyéb jellegű gondok is jelentős mértékben előfordulnak.

37. ábra: A különböző problémacsoportok korosztályonkénti előfordulása

5. Összefoglalás

A beérkezett 1000 válasz között számottevő volt az idősödő kutyák aránya – összesen 69,2% 6 éves kor feletti állat – ami már önmagában sejteti, hogy nagy számban vannak jelen a populációban és fontos részét képezik annak.

A kor előre haladásával megnő a trauma és a környezeti változások nyomán bekövetkező viselkedés módosulásának aránya, egyre növekszik a különböző betegségek kialakulásának gyakorisága. A kérdőívre beérkezett válaszok alapján a kutyák több mint fele (58,1%) szenved valamilyen betegségben: a leggyakoribb probléma az ortopéd és mozgásszervi gond; ezt követik az allergiás betegségek, a látás és/vagy hallásromlás, valamint az emésztőszervi és fogászati problémák.

Emellett a különböző viselkedés problémák is nagy számban képviseltetik magukat: a kutyák 80,9%-a küzd félelemi problémával, agresszív magatartást 61,9% mutat, kötődéssel összefüggő viselkedés elemeket a kutyák 89,1%-a produkál, illetve egyéb – mániás-kényszeres, kontroll – problémája a kutyák 68,6%-ának van. A táplálkozással kapcsolatos gondok is jelentősek, például az idegen tárgyak felevése a kutyák 74,2%-ára volt jellemző. Továbbá a kognitív diszfunkciós szindróma egyes tünetei összességében a kutyák 82,8%-ában fordult elő.

A fentiek ellenére a gazdák jellemzően nem hordják kedvenceiket évenkénti kivizsgálásra, holott elismerik ennek szükségességét. Azonban bizonyos vizsgálati típusokra egészen nyitottak, illetve egyre jellemzőbb, hogy viselkedés probléma esetén is állatorvoshoz fordulnak. Szükséges lenne népszerűsíteni a gazdák számára a szűrővizsgálatokat, ezáltal lehetőség nyílna részletesebb tájékoztatásukra a kutya idősödésével kapcsolatban, illetve az egyes egyedek viselkedés változása monitorozhatóvá válna.

E munka keretén belül sajnálatos módon nem állt módomban a problémás viselkedések jelentkezési idejének megállapítása, valamint az összefüggések vizsgálata az egyes gondok kapcsán. Tekintettel arra, hogy mennyire összetett oktanú lehet egy viselkedésben megnyilvánuló tünet, érdemes lenne a problémával rendelkező egyedeket külön-külön részleteiben vizsgálni és a lehetséges összefüggéseket, okokat felkutatni.

Állatorvosi szempontból rendkívül fontos, hogy számos magatartási gond mögött egészségügyi probléma áll, illetve egyes betegségek során is kialakulhatnak a viselkedésben változások. Mivel idősödő állatoknál mindkét tényezővel kapcsolatos problémák egyre nagyobb arányban fordulnak elő, ezáltal egymástól elválaszthatatlan, mindenképpen állatorvosi kontrollt igénylő területekről beszélhetünk.

6. Summary

Among the 1000 responses received, the proportion of elderly dogs was significant – 69.2% of adults over the age of 6 – which in itself suggests that they are increasingly present in the population and have become an increasingly important part of it.

However, with the advance of age, the rate of traumatic events and behaviour changes due to environmental changes increases, the frequency of various diseases is increasing. Based on the answers to the questionnaire, more than half of the dogs (58.1%) suffer from some disease: the most common problem was orthopaedic and locomotor disorders; followed by allergic diseases, vision and / or hearing loss, and digestive and dental problems.

In addition, there were a large number of different behavioural problems: 80.9% of dogs are struggling with a fear problem, aggressive behaviour is 61.9%, separation-related behavioural elements are present in 89.1% of dogs and other – manic- compulsive, control – problem in 68.6% of dogs. In addition, eating disorders occur in large numbers, for example, the increase of eating foreign objects occurred 74.2% of dogs. Some symptoms of cognitive dysfunction was found in 82.8% of dogs.

Despite this, owners typically do not take their pets for yearly examinations, although they acknowledge the need for it. However, they are open-minded about certain types of test, and more and more commonly they turn to a veterinarian with behaviour problems. It would be necessary to promote screening for owners so the veterinarian would be able to provide more detailed information on the aging of the dog and to monitor the behaviour of individuals.

In the course of this work, I unfortunately did not have the opportunity to determine the application time for behaviour problems and to look at the correlations to each problem. Considering how a behavioural symptom can have complex aetiology, it would be worth looking at individuals with the problem in detail and looking for possible connections and causes.

From a veterinarian point of view, it is extremely important that a number of behavioural problems can arise as a health problem, or in some illnesses as behavioural changes. Because of the increasing number of problems related to both factors in elderly animals, they are inseparable, and in any case, they are areas within veterinary control.

7. Irodalomjegyzék

1. Bartges, J., Boynton, B., Vogt, A., H., Krauter, E., Lambrecht, K., Svec, R., Thompson, S., 2012: *AAHA Canine Life Stage Guidelines*. URL: http://jaaha.org/doi/10.5326/JAAHA-MS-4009?url_ver=Z39.88-2003&rfr_id=ori:rid:crossref.org&rfr_dat=cr_pub%3dpubmed. Letöltve: 2018.07.08.
2. Cannas, S., Talamonti, Z., Mazzola, S., Minero, M., Picciolini, A., Palestini, C., 2017: *Factors associated with dog behavioral problems referred to a behavior clinic*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1558787817301004>. Letöltve: 2018.07.08.
3. Davies, M., 1996: *Canine and Feline Geriatrics*. Library of veterinary practice. 80-86 p.
4. Deim Z., Fekete S. Gy., Jakab Cs., Szilágyi J., Temesfői V., Thuróczy J., 2014a: *Kutyaegészségtan. Kutyák táplálása, szaporodása és betegségei*. Szeged, General Nyomda Kft. 95-96 p.
5. Deim Z., Fekete S. Gy., Jakab Cs., Szilágyi J., Temesfői V., Thuróczy J., 2014b: *Kutyaegészségtan. Kutyák táplálása, szaporodása és betegségei*. Szeged, General Nyomda Kft. 19 p.
6. Janssens, L., Giemisch, L., Schmitz R., Street M., Van Dongen, S., Cromb, P., 2018: *A new look at an old dog: Bonn-Oberkassel reconsidered*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305440318300049>. Letöltve: 2018.07.08.
7. Landsberg, G. M., 2018a: *Integrating Behavioral Services into Veterinary Practice*. URL: <https://www.merckvetmanual.com/behavior/behavioral-medicine-introduction/integrating-behavioral-services-into-veterinary-practice>. Megtekintve: 2018.08.10.
8. Landsberg, G. M., 2018b: *Diagnosis of Behavioral Problems*. URL: <https://www.merckvetmanual.com/behavior/behavioral-medicine-introduction/diagnosis-of-behavioral-problems#v3296372>. Megtekintve: 2018.08.10.
9. Landsberg, G. M., 2018c: *Glossary of Behavioral Terms*. URL: <https://www.merckvetmanual.com/behavior/behavioral-medicine-introduction/glossary-of-behavioral-terms>. Megtekintve: 2018.08.10.
11. Landsberg, G. M., Denenberg, S., 2018a: *Behavioral Problems of Dogs*. URL: <https://www.merckvetmanual.com/behavior/normal-social-behavior-and-behavioral-problems-of-domestic-animals/behavioral-problems-of-dogs>. Megtekintve: 2018.08.10.
12. Landsberg, G. M., Denenberg, S., 2018b: *Social Behavior of Dogs*. URL: <https://www.merckvetmanual.com/behavior/normal-social-behavior-and-behavioral-problems-of-domestic-animals/social-behavior-of-dogs>. Megtekintve: 2018.08.10.

13. Landsberg, G. M., Denenberg, S., 2012: *Behaviour problems in the senior pet*. In: Horwitz, D. F., Mills, D. S.: *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine. Second edition*. Waterwells, British Small Animal Veterinary Association. 127-134 p.
14. Landsberg, G., Hunthausen, W., Ackerman, L., 2013a: *Behavior Problems of the Dog and Cat. Third Edition*. Elsevier Saunders. 14-19 p.
15. Landsberg, G., Hunthausen, W., Ackerman, L., 2013b: *Behavior Problems of the Dog and Cat. Third Edition*. Elsevier Saunders. 211-233 p.
16. Landsberg, G., Hunthausen, W., Ackerman, L., 2013c: *Behavior Problems of the Dog and Cat. Third Edition*. Elsevier Saunders. 75-91 p.
17. Miklósi Á., 2010a: *A kutya viselkedése, evolúciója és kogníciója*. Typotex Kiadó. 93-105 p.
18. Miklósi Á., 2010b: *A kutya viselkedése, evolúciója és kogníciója*. Typotex Kiadó. 224-242 p.
19. Miklósi Á., 2010c: *A kutya viselkedése, evolúciója és kogníciója*. Typotex Kiadó. 323-338 p.
20. Müller J., 2013: *A hazai kisállat rendelők praxismenedzsmentjének főbb jellemzői, különös tekintettel a bevételükre*. Budapest, Szakdolgozat. 43-45 p.
21. Overall, K. L., 2013a: *Manual of Clinical Behavioral Medicine for Dogs and Cats*. St. Louis, Elsevier Mosby. 124-129 p.
22. Overall, K. L., 2013a: *Manual of Clinical Behavioral Medicine for Dogs and Cats*. St. Louis, Elsevier Mosby. 161 p.
23. Overall, K. L., Arnold, S. E., 2006: *Olfactory neuron biopsies in dogs: A feasibility pilot study*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0168159106003807>. Letöltve: 2018.07.08.
24. Pan, Y., 2011: *Enhancing Brain Functions in Senior Dogs: A New Nutritional Approach*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1938973611000043>. Letöltve: 2018.07.08.
25. Rudas P., Frenyó V. L., 1995: *Az állatorvosi élettan alapjai*. Springer Hungarica Kiadó Kft. 524-543 p.
26. Satori Á., 2007a: *Az állatokhoz való viszony a társas-társadalmi kapcsolatok rendszerében*. PhD értekezés. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Doktori Tanácsa és a Pszichológiai Doktori Iskola. 189-200 p. URL: http://ppk.elte.hu/file/satori_agnes_phd.pdf. Letöltve: 2018.07.25.
27. Satori Á., 2007b: *Az állatokhoz való viszony a társas-társadalmi kapcsolatok rendszerében*. PhD értekezés. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Doktori Tanácsa és a Pszichológiai Doktori Iskola. 167-188 p. URL: http://ppk.elte.hu/file/satori_agnes_phd.pdf. Letöltve: 2018.07.25.

28. Scheifele, L., Clark, J. G., Scheifele, P. M., 2012: *Canine Hearing Loss Management*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195561612001246?via%3Dihub>. Letöltve: 2018.07.08.
29. Shimada, A., Ebisu, M., Morita T., Takeuchi, T., Umemura, T., 1997: *Age-Related Changes in the Cochlea and Cochlear Nuclei of Dogs*. URL: https://www.jstage.jst.go.jp/article/jvms/60/1/60_1_41/article. Letöltve: 2018.07.08.
30. Strain, G. M., 2012: *Canine Deafness*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195561612001258?via%3Dihub>. Letöltve: 2018.07.08.
31. Su, M-Y., Tapp, P. D., Vu, L., Chen, Y-F., Chu, Y., Muggenburg, B., Chiou, J-Y., Chen, C., Wang, J., Bracco, C., Head, E., 2005: *A longitudinal study of brain morphometrics using serial magnetic resonance imaging analysis in a canine model of aging*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0278584605000060>. Letöltve: 2018.07.08.
32. Sviceró, D. J., Heckler, M. C. T., Amorim, R. M., 2017: *Prevalence of behavioral changes in senile dogs*. URL: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-84782017000200601. Letöltve: 2018.07.08.
33. Szabó D., Gee, N. R., Miklósi Á., 2016: *Natural or pathologic? Discrepancies in the study of behavioral and cognitive signs in aging family dogs*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1558787815001434>. Letöltve: 2018.07.08.
34. Szinák J., Zsolnay M., 2005a: *Több mint kutya*. Kecskemét, MezőHír Média Kft. 18 p.
35. Szinák J., Zsolnay M., 2005b: *Több mint kutya*. Kecskemét, MezőHír Média Kft. 79-100 p.
36. Szinák J., Zsolnay M., 2005c: *Több mint kutya*. Kecskemét, MezőHír Média Kft. 143-149 p.
37. Wallis, L. J., Szabó D., Erdélyi-Belle B., Kubinyi E., 2018: *Demographic Change Across the Lifespan of Pet Dogs and Their Impact on Health Status*. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fvets.2018.00200/full>. Letöltve: 2018.10.07.
38. Ward, J. M., Youssef, S. A., Treuting, P. M., 2016: *Why Animals Die: An Introduction to the Pathology of Aging*. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0300985815612151>. Letöltve: 2018.07.08.
39. Zanghi, B. M., Kerr, W., de Rivera, C., Araujo, J., A., Milgram, N. W., 2012: *Effect of age and feeding schedule on diurnal rest/activity rhythms in dogs*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1558787812000068>. Letöltve: 2018.07.08.

8. Köszönetnyilvánítás

Először is szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Dr. Sági Ágnesnek, hogy engem bízott meg a téma kidolgozásával, valamint hogy tanácsaival, tapasztalataival és tudásával támogatta munkámat.

Köszönettel tartozom továbbá Dr. Ózsvári László tanszékvezető egyetemi tanárnak, hogy lehetővé tette diplomamunkám megjelenését az Állatorvostudományi Egyetem Törvényszéki Állatorvostani, Jogi és Gazdaságtudományi Tanszékén.

Köszönet illeti páromat és családomat, akik mindvégig hittek munkám elkészülésében – de legfőképpen is édesanyámnak tartozom köszönettel, aki számos technikai, formai és egyéb tanáccsal látott el munkám során, és amiben csak tudott segítette művem megszületését.

Hálásan köszönöm drága barátnőmnek a rengeteg lelki támogatást és segítséget a munkám végső harmóniájának megalkotásában.

Emellett hálás vagyok kedves ismerősömnek is a rengeteg idejéért, ami során feldolgozta a nagyszámú beérkezett adatot és segített a statisztika folyamatában.

Végül, de nem utolsó sorban, szeretném megköszönni minden lelkes kutyatulajdonosnak fáradozásukat, hogy idejüket nem sajnálva kitöltötték a kérdőívemet és ezzel hozzájárultak a diplomamunkám elkészüléséhez.

9. Mellékletek

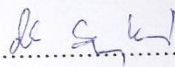
Konzulensi ellenjegyzés

HuVetA nyilatkozat

Konzulensi ellenjegyzés

Alulírott Dr. Satori Ágnes igazolom, hogy Landgraf Fedora Jennyfer állatorvostan-hallgató „Az idősödő kutya élettani és problémás viselkedése” című diplomamunkáját ismerem, azt beadásra és védésre alkalmasnak tartom.

Budapest, 2018. 11. 17.

.....
témavezető aláírása

Törvényszéki Állatorvostani, Jogi és
Gazdaságtudományi Tanszék

HuVetA
ELHELYEZÉSI MEGÁLLAPODÁS ÉS SZERZŐI JOGI NYILATKOZAT*

Név: Landgraf Fedora Jannyfer
Elérhetőség (e-mail cím): lfjennyfer13@gmail.com
A feltöltendő mű címe: Az idősödő kutya életműve és
..... problémás viselkedése
A mű megjelenési adatai: 2018
Az átadott fájlok száma: 1 db
.....

Jelen megállapodás elfogadásával a szerző, illetve a szerzői jogok tulajdonosa nem kizárólagos jogot biztosít a HuVetA számára, hogy archiválja (a tartalom megváltoztatása nélkül, a megőrzés és a hozzáférhetőség biztosításának érdekében) és másolásvédett PDF formára konvertálja és szolgáltatssa a fenti dokumentumot (beleértve annak kivonatát is).

Beleegyezik, hogy a HuVetA egynél több (csak a HuVetA adminisztrátorai számára hozzáférhető) másolatot tároljon az Ön által átadott dokumentumból kizárólag biztonsági, visszaállítási és megőrzési célból.

Kijelenti, hogy az átadott dokumentum az Ön műve, és/vagy jogosult biztosítani a megállapodásban foglalt rendelkezéseket arra vonatkozóan. Kijelenti továbbá, hogy a mű eredeti és legjobb tudomása szerint nem sérti vele senki más szerzői jogát. Amennyiben a mű tartalmaz olyan anyagot, melyre nézve nem Ön birtokolja a szerzői jogokat, fel kell tüntetnie, hogy korlátlan engedélyt kapott a szerzői jog tulajdonosától arra, hogy engedélyezhesse a jelen megállapodásban szereplő jogokat, és a harmadik személy által birtokolt anyag rész mellett egyértelműen fel van tüntetve az eredeti szerző neve a művön belül.

A szerzői jogok tulajdonosa a hozzáférés körét az alábbiakban határozza meg **(egyetlen, a megfelelő négyzetben elhelyezett x jellel)**:

- ☒ engedélyezi, hogy a HuVetA-ban -ban tárolt művek korlátlanul hozzáférhetővé váljanak a világhálón,
- ☐ az Állatorvostudományi Egyetem belső hálózatára (IP címekre) korlátozza a feltöltött dokumentum(ok) elérését,
- ☐ a Könyvtárban található, dedikált elérést biztosító számítógépre korlátozza a feltöltött dokumentum(ok) elérését,
- ☐ csak a dokumentum bibliográfiai adatainak és tartalmi kivonatának feltöltéséhez járul hozzá (korlátlan hozzáféréssel),

Kérjük, nyilatkozzon a négyzetben elhelyezett jellel a helyben használatról is:

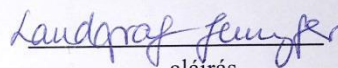

Engedélyezem a dokumentum(ok) nyomtatott változatának helyben olvasását a könyvtárban.

Amennyiben a feltöltés alapját olyan mű képezi, melyet valamely cég vagy szervezet támogatott illetve szponzorált, kijelenti, hogy jogosult egyetérteni jelen megállapodással a műre vonatkozóan.

A HuVetA üzemeltetői a szerző, illetve a jogokat gyakorló személyek és szervezetek irányában nem vállalnak semmilyen felelősséget annak jogi orvoslására, ha valamely felhasználó a HuVetA-ban engedéllyel elhelyezett anyaggal törvénysértő módon visszaélne.

Budapest, 2018. év11.....hó23.....nap

aláírás

szerző/a szerzői jog tulajdonosa

A HuVetAMagyar Állatorvos-tudományi Archívum – Hungarian Veterinary Archive az Állatorvostudományi Egyetem Hútyra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum által működtetett egyetemi és szakterületi online adattár, melynek célja, hogy a magyar állatorvos-tudomány és -történet dokumentumait, tudásvagyont elektronikus formában összegyűjtse, rendszerezze, megőrizze, kereshetővé és hozzáférhetővé tegye, szolgáltatassa, a hatályos jogi szabályozások figyelembe vételével.

A HuVetA a korszerű informatikai lehetőségek felhasználásával biztosítja a könnyű, (internetes keresőgépekkel is működő) kereshetőséget és lehetőség szerint a teljes szöveg azonnali elérését. Célja ezek révén

- *a magyar állatorvos-tudomány hazai és nemzetközi ismertségének növelése;*
- *a magyar állatorvosok publikációira történő hivatkozások számának, és ezen keresztül a hazai állatorvosi folyóiratok impakt faktorának növelése;*
- *az Állatorvostudományi Egyetem és az együttműködő partnerek tudásvagyonának koncentrált megjelenítése révén az intézmények és a hazai állatorvos-tudomány tekintélyének és versenyképességének növelése;*
- *a szakmai kapcsolatok és együttműködés elősegítése,*
- *a nyílt hozzáférés támogatása.*